

ETLA

ELINKEINOELÄMÄN TUTKIMUSLAITOS

THE RESEARCH INSTITUTE OF THE FINNISH ECONOMY
Lönnrotinkatu 4 B 00120 Helsinki Finland Tel. 358-9-609 900
Telefax 358-9-601 753 World Wide Web: <http://www.etla.fi/>

Keskusteluaiheita – Discussion papers

No. 767

Reijo Mankinen – Jyrki Ali-Yrkkö

Pekka Ylä-Anttila

**PALVELUIDEN VIENTI
JA KANSAINVÄLISTYMINEN**

MANKINEN, Reijo, ALI-YRKKÖ, Jyrki ja YLÄ-ANTTILA, Pekka; PALVELUIDEN VIENTI JA KANSAINVÄLISTYMINEN. Helsinki: ETLA, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, The Research Institute of the Finnish Economy, 2001, 42 s. (Keskusteluaiheita, Discussion Papers, ISSN 0781-6847; No 767).

TIIVISTELMÄ: Monet teollisuusmaiden palveluyritykset ovat kansainvälistyneet nopeasti. Viimeisten vuosikymmenten aikana palvelusektorin ulkomaaninvestointien kasvu on ollut nopeampaa kuin teollisuussektorin. Syitä on useita: monet palvelusektorin yritykset ovat seuranneet teollisia asiakasyrityksiään ulkomaille ja kauppaa sekä pääomaliikkeitä on vapautettu. Myös Suomessa palvelusektorin vienti on kasvanut viimeisten vuosikymmenten aikana. Toisaalta tavaraviennin nopea kasvu viimeisten kymmenen vuoden aikana on aiheuttanut sen, että palveluviennin osuus koko viennistä pysyi ennallaan 1990-luvulla. Keskeinen syy yrityksille suunnattujen palvelujen lisääntymiseen liittyy toiminnan ulkoistamiseen ja yritysten erikoistumiseen ydinliiketoimintoihinsa. Monet yrityksen sisällä aiemmin tuotetut palvelut ovat siirtyneet yrityksen ulkopuolelle. Suomalaisten yritysten kansainvälistymisessä keskeisiin aloihin kuuluvat esimerkiksi tietotekniikkapalvelut ja projektivienti. Tulevaisuudessa uusia nopeasti kasvavia palvelualoja voivat olla myös kuluttajapalvelut, esimerkiksi hyvinvointipalvelut. Lisäksi osaamisintensivisten yrityspalveluiden kansainvälistymisessä on iso potentiaali. Tämä perustuu yrityskohtaiseen erityisosaamiseen, jota palveluyritys voi kartuttaa jatkuvasti oppimalla asiakasyrityksiltään. Ajan mittaan tämä osaamis pääoma tuottaa merkittäviä skaalaetuja.

AVAINSANAT: Vienti, palvelu, palveluala, kansainvälistyminen, suorat sijoitukset

MANKINEN, Reijo, ALI-YRKKÖ, Jyrki, YLÄ-ANTTILA, Pekka; Exports of services and internationalization of business. Helsinki: ETLA, The Research Institute of the Finnish Economy, 2001, 42 p. (Discussion Papers, ISSN 0781-6847; No 767).

ABSTRACT: Services industries of most industrial economies have rapidly internationalized during the past twenty years. Since the mid-1980s the growth of services sector's foreign direct investment has been faster than that of the manufacturing sector. There are variety of reasons for the increasing internationalization of the services sector. A number of service companies have internationalized in the wake of their industrial customer companies, and many service companies have specialized in narrow segments where growth is possible only by entering international markets. Moreover, world trade and investment flows have been liberalized. During the past few decades, the exports of services sector have grown in Finland, too. Increasing outsourcing is the key for the growth of business services' production and exports. In Finland the fastest growing industries in terms of FDI and exports have been construction services, IT-services and telecommunications. In the future, health care services and other personal services might become one of the fast growing service industries. Moreover, knowledge intensive business services have still a huge growth potential. Internationalization and growth of this industry are based on company specific know-how that can be accumulated by organizational learning. Advances in information and communication technologies improve efficiency of service production and enhances international expansion of service industries. .

KEY WORDS: Exports, service, internationalization, globalization, FDI

Sisällysluettelo

Palvelujen vienti ja kansainvälistyminen

	Sivu
1 Johdanto	1
1.1 Palveluiden merkitys viennissä ja maailmantaloudessa kasvaa	1
2 Suomen palvelusektori ja kansainvälisiä vertailuja	4
2.1 Palvelusektori Suomen kansantaloudessa	4
2.2 Suomen palvelusektori kansainvälisessä vertailussa	5
3 Palveluiden vienti ja kilpailukyky	9
3.1 Palveluiden rooli kansantalouden tilinpidossa	9
3.2 Kuljetuspalveluiden vienti	12
3.2.1 Kuljetusmuodot	12
3.2.2 Kauttakuljetuksen / välityskaupan merkitys	14
3.2.3 Sidokset muille toimialoille	15
3.3 Matkailu	16
3.3.1 Matkailun kehitystrendit	16
3.3.2 Matkailuvirrat eri maista	17
3.3.3 Merkitys hotelli- ja ravintola-alalle	18
3.3.4 Merkitys vähittäiskaupalle	19
3.4. Muut palvelut	22
3.4.1 Tietojenkäsittelyn korostunut merkitys –taustalla vahva ICT-klusteri	22
3.4.2 Posti- ja telekommunikaatiopalvelut	23
3.4.3 Miksi rojaltien ja lisenssipalveluiden vienti kasvaa voimakkaasti ?	24
3.4.4 Rakennusvienti polkee paikallaan	25
3.4.5 Mitä pitää sisällään 'muu palveluvienti' ?	26
3.5 Kilpailutilanteen ja kilpailukyvyn arviointia	27
4. Palveluyritysten kansainvälistyminen	29
4.1 Monet suurimmat monikansalliset yritykset ovat palveluyrityksiä	29
4.2 Palveluyritysten kansainvälistyminen Suomessa	30
5. Keskustelua ja johtopäätöksiä	33
5.1 Palveluyritykset ovat kansainvälistyneet nopeasti	33
5.2 Suomen palvelualojen vahvuudet ja heikkoudet	34
5.3 Uusia mahdollisuuksia etsitään	35
Liite 1 Palvelujen vienti / tuonti määrittely	37
Liite 2 Palvelutase, kuviot	40

1 JOHDANTO ¹⁾

1.1 Palveluiden merkitys viennissä ja maailmantaloudessa kasvaa

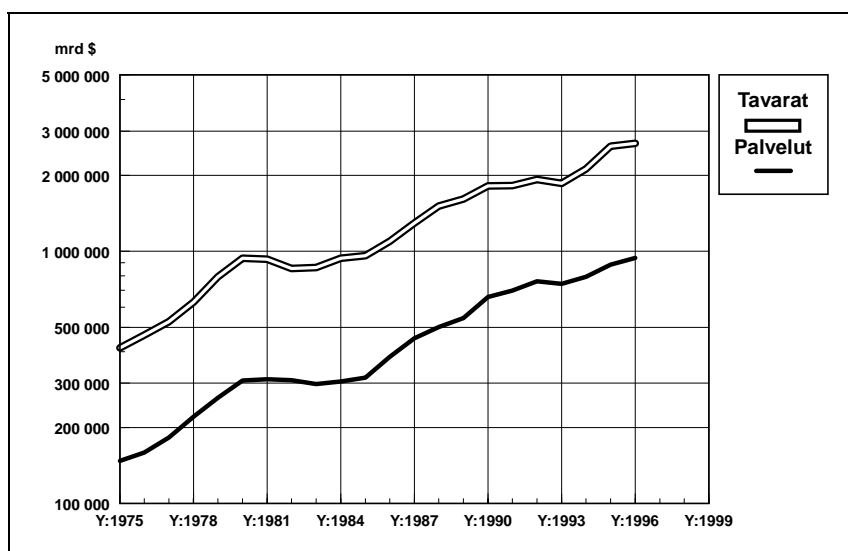
Palveluita luonnehditaan useimmiten hyödykkeiksi, jotka kulutetaan samalla hetkellä kuin ne tuotetaan. Kun palvelu on tuotettu, sitä ei voida yleensä enää siirtää. Tämän vuoksi palveluilla käytävä ulkomaankauppa on perinteisen käsitteen mukaan vähäistä.

Tilanne on kuitenkin muuttunut viimeisten parin vuosikymmenen aikana merkittävästi: palveluiden ulkomaankauppa on kasvanut lähes kaikissa teollisuusmaissa tavara kauppaa nopeammin. Palvelukaupan arvo on jo runsaan neljänneksen maailmankaupan arvosta. Muutokseen on ainakin kolme selkeää syytä.

Ensiksi, kansainvälinen matkailu on kasvanut nopeasti ja on yksi maailmantalouden merkittävimpiä toimialoja. *Toiseksi*, teknologisen kehityksen seurauksena monet palvelut – kuten ohjelmistojen tuotanto, rahoituspalvelut, viihdepalvelut jne. – voidaan digitalisoida ja siirtää tietoverkkojen kautta nopeasti minne tahansa: side tuotanto- ja kulutuspaikan välillä on katkennut. Tietointensivisistä yrityspalveluista onkin tullut yksi taloudellisen muutoksen keskeisimmistä toimialoista. *Kolmanneksi*, palveluiden ulkomaankauppa on kansainvälisin sopimuksin merkittävästi vapautettu ja edistetty.

Samaan aikaan kun palveluiden ulkomaankauppa on kasvanut, niiden asema kehittyneimpien teollisuusmaiden kotimaisessa tuotannossa on noussut. Taloudet ovat palveluvaltaistuneet. Kuluttajat käyttävät yhä suuremman

Kuvio 1.1 Palveluiden ja tavaroiden ulkomaankauppa OECD-maissa 1975-1996

Lähteet: OECD National Accounts ja Services Statistics

¹⁾ Kiitämme Palvelutyönantajia (PT) projektia varten saamastamme rahoituksesta

osan tuloistaan palveluihin. Yritysten tuotantopanoksista aikaisempaa suurempi osa on palveluita, samoin lopputuotteista.

Viimeisten parin vuosikymmenen aikana yritysten toisille yrityksille tuottamat palvelut – tuottajapalvelut tai liike-elämän palvelut – ovat olleet yksi maailman nopeimmin kasvavista ja kansainvälistyvistä toimialoista. Tämä on seurausta yhtäältä siitä, että yritykset ovat ulkoistaneet osan aiemmin itse tuottamistaan palveluista ja erikoistuneet ydintoimintoihinsa. Toisaalta palveluiden merkitys tuotantopanoksina on ylipäättään lisääntynyt. Tyypillisiä nopean kasvun palvelualoja ovat tietojenkäsittelypalvelut, konsultti- ja koulutuspalvelut sekä tietoliikenne- ja kuljetuspalvelut.

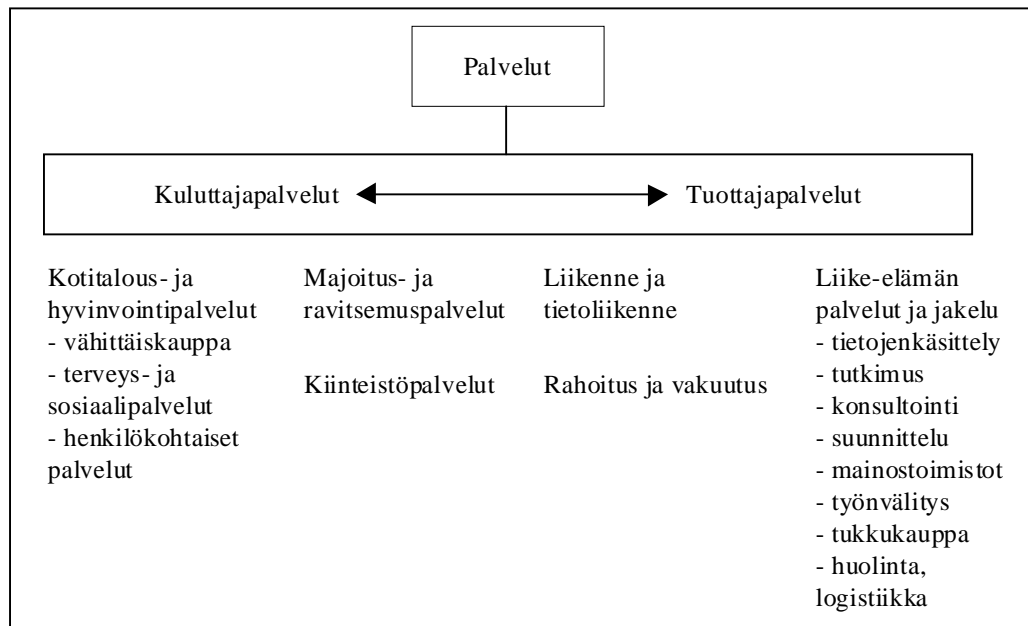
Kehittyneistä tuottajapalveluista (Knowledge Intensive Business Services, KIBS) onkin tullut teollisuusmaiden talouskasvun ja taloudellisen dynamiikan ydin. Aikaisemmin teollisuusmaiden teollisen rakenteen edistyneisyyttä mitattiin usein sillä, miten suuri osa niiden tuotannosta keskittyi investointihyödykkeiden tuotantoon. Investointihyödykkeiden merkitys perustuu siihen, että niihin sisältyy olennainen osa teknologisesta tiedosta ja osaamisesta ja siten niiden tuotannolla on strateginen asema taloudessa – muut toimialat ovat riippuvaisia investointihyödykkeitä tuottavista aloista. Moderneissa talouksissa investointihyödykkeitä tuottavan sektorin roolin näyttää ottavan nimenomaan tietointensiivisiä palveluita tuottava sektori: sen kerrannaisvaikutukset tieto- ja osaamisvirtojen kautta muuhun talouteen ovat osoittautuneet talouden kasvudynamiikan kannalta ratkaiseviksi.

Myös kuluttajapalvelut ovat alkaneet kansainvälistyä. Kuluttajapalveluissa sidos kulutus- ja tuotantopaikan välillä on tiukempi tuottajapalveluissa. Tämän vuoksi viennin rooli kansainvälistymisessä on pienempi. Hyvinvointipalveluita – kuten hoiva- ja terveyspalveluita – voidaan tuottaa osana matkailupalveluita tai erikoistumalla juuri niihin ja ulkomaisiin asiakkaisiin. Toinen mahdollisuus on etabloitua ulkomaille eli kansainvälistyä investointien kautta. Tämä on tyypillistä kaupassa, ravintolatoiminnassa tai viihdepalveluiden tuotannossa. Tuotannollisen kansainvälistymisen perustana on toimintatavan, brandin tai palvelukonseptin hyödyntäminen monilla markkinoilla yhtä aikaa ja näin saavutettavat skaalaedut.

Palveluiden jakautumista tuottaja- ja kulutuspalveluihin voidaan havainnollistaa kuviolla (kuvio 2).

Tuottajapalveluiden kysyntä on tyypillistä johdettua kysyntää: niiden kasvu riippuu asiakasalojen ja niiden tuottamien lopputuotteiden kysynnästä. Kuluttajapalveluiden kysyntää puolestaan määrittävät eniten kotitalouksien tulot ja kulutustottumisten muutokset. Palveluiden kansainvälistymisen kannalta olennaista on kulutustottumusten yhdenmukaistuminen talouden globalistumisen seurauksena. Osa kuluttajapalveluista muuttuu kaikkialla yhä samankaltaisemmaksi, osa hakee selvästi kansallisia ja kulttuurisia erityispiirteitä.

Kuvio 1.2 Tuottaja- ja kuluttajapalvelut

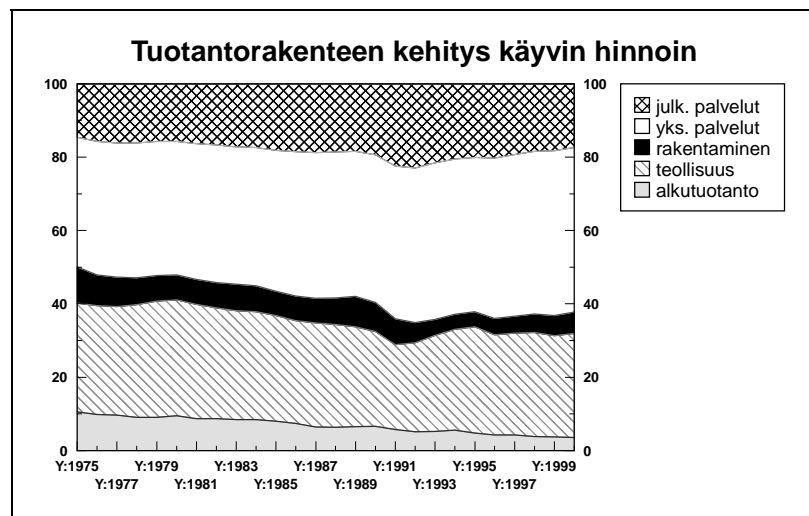

2. SUOMEN PALVELUSEKTORI JA KANSAINVÄLISIÄ VERTAILUJA

2.1 Palvelusektori Suomen kansantaloudessa

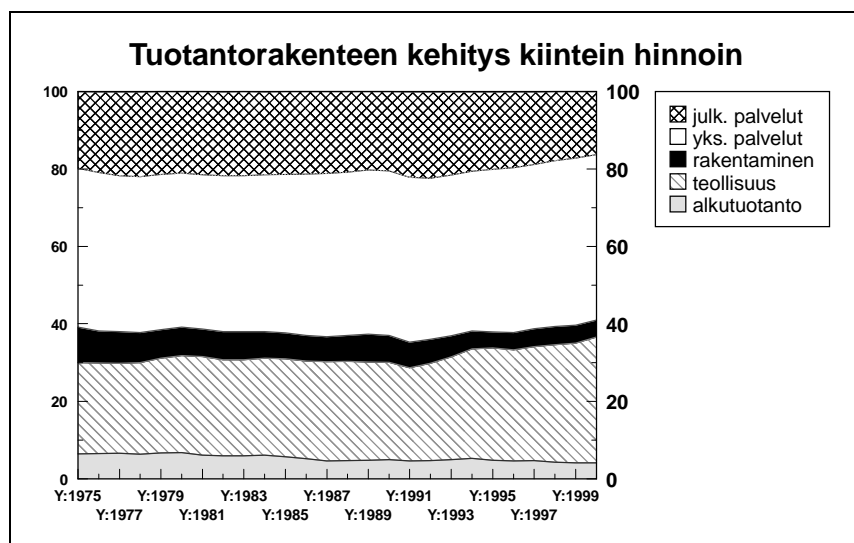
Palvelutuotannon osuus tuotantorakenteessa on kasvanut jo varsin pitkään. Alkutuotannon osuus on alentunut koko tarkasteluperiodin ajan. Sen sijaan teollisuustuotannon osuus supistui 1990-luvun alkuun asti, jonka jälkeen se kääntyi uudestaan nousuun. Tällä hetkellä teollisuustuotannon osuus on lähes sama kuin 1970-luvulla. Julkinen palvelutuotanto puolestaan kasvoi tuntuvasti 1990-luvun alkuun saakka, jonka jälkeen sen osuus on selvästi alentunut julkisen sektorin rahoitusongelmien vuoksi.

Kuvio 2.1

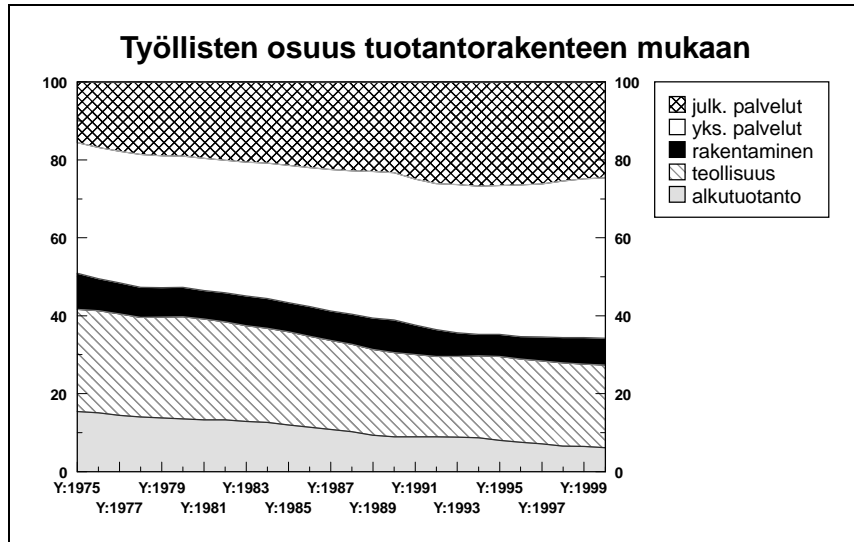

Vuonna 1975 yksityisten palveluiden osuus kokonaistuotannosta oli 37 prosenttia, vuonna 2000 vastaava luku oli 45 prosenttia. Mikäli tarkastellaan tuotantorakennetta poistamalla inflaation vaikutus, yksityisten palveluiden osuus tuotantorakenteessa on pysynyt lähes ennallaan. Osuus on noussut 41 prosentista vain 43 prosenttiin, eli palveluiden tuotanto-osuuden nousu pe-

Kuvio 2.2

Kuvio 2.3

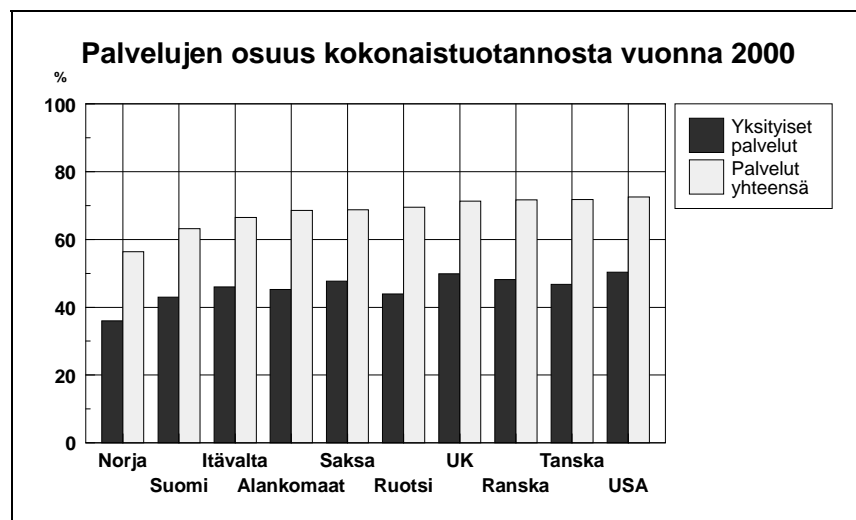
rustuu muuta tuotantoa nopeammin kohonneisiin tuotantohintoihin.

Kun tarkastellaan palvelusektorin merkitystä työllisyyden kannalta, tilanne on melko samansuuntainen. Vuonna 1975 yksityinen palvelusektori työllisti 34 prosenttia työllistetyistä työvoimasta ja vuonna 2000 vastaava osuus oli 41 prosenttia. Vaikka palvelusektorin osuus kiinteähintaisesta arvonlisäyksestä on pysynyt lähes ennallaan, työllisyysosuus on selvästi noussut. Julkisen palvelutuotannon osuus työllistäjänä on ollut poikkeuksellinen. Vaikka julkisen tuotannon osuus kokonaistuotannosta on hivenen alentunut tarkastelujaksolla, työllisten osuus on noussut 15.5 prosentista vuoteen 2000 mennessä jo 24.5 prosenttiin.

2.2 Suomen palvelusektori kansainvälisessä vertailussa

Suomessa yksityisen palvelutuotannon osuus arvolisäyksestä on selvästi alempi kuin monessa muussa kehittyneessä teollisuusmaassa. Esimerkiksi USA:han verrattuna palvelutuotannon osuus on vajaat 10 prosenttiyksikköä pienempi. Pohjoismaissa palvelutuotannon osuus kokonaistuotannosta

Kuvio 2.4

vaihtelee selvästi. Norjassa ja Suomessa palveluiden osuus on selvästi alempi kuin Ruotsissa ja Tanskassa. EU-maista Saksassa, Ranskassa ja Englannissa palvelusektorin osuus tuotannosta on noin 5 prosenttiyksikköä suurempi kuin Suomessa (kuvio 2.4).

Taulukko 1. Palveluiden^{*)} osuus tuotannosta eräissä maissa, %

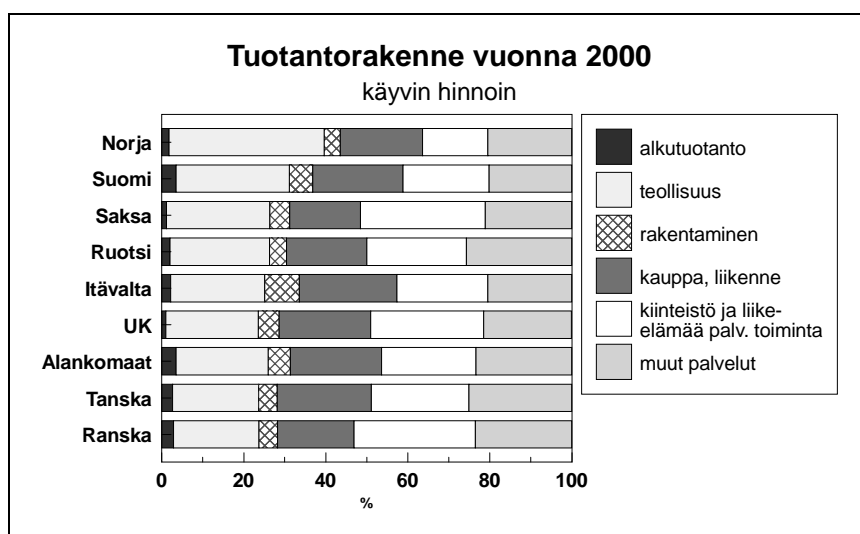
Maa	Vuonna 1970	Vuonna 1980	Vuonna 1990	Vuonna 2000
USA	61.4	62.5	69.4	72.5
Tanska	62.8	67.5	70.4	71.8
Ranska	54.6	60.8	67.9	71.7
Alankomaat	54.9	62.7	65.2	71.3
UK	54.5	57.2	64.7	71.3
Ruotsi	57.3	63.8	66.2	69.6
Saksa	47.9	56.6	61.1	68.8
Itävalta	52.1	58.7	64.1	66.5
Suomi	49.8	53.3	61	63.2
Norja	62.9	57.3	62.9	56.4

^{*)} Yksityiset ja julkiset palvelut

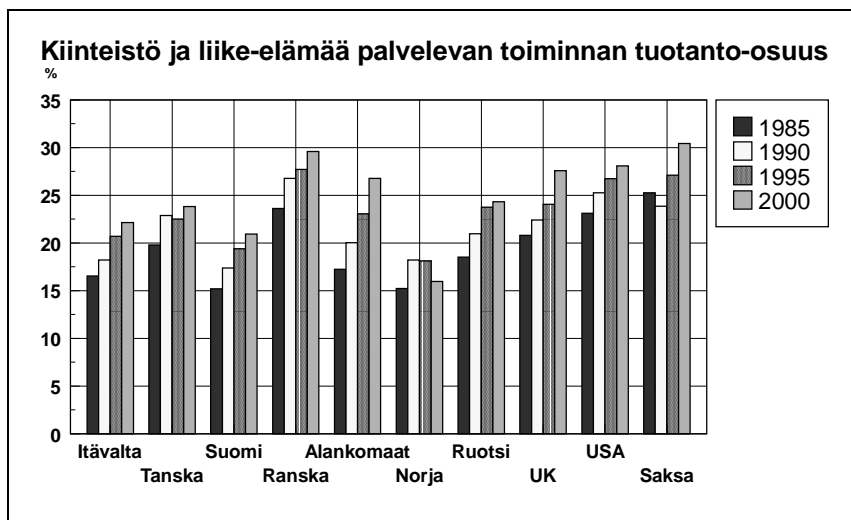
Lähde: National Accounts of OECD Countries, Volume II

Palvelutuotannon rakenteessa on tapahtunut selviä yhdenmukaisia muutoksia eri maissa. Kaupan, majoitus- ja ravitsemustoiminnan sekä liikennepalveluiden kysynnät ovat lisääntyneet lähes yleisen talouskehityksen vauhdissa. Sen sijaan kiinteistö- ja liike-elämää palvelevan toiminnan sekä rahoitus- ja vakuutustoiminnan tuotanto-osuudet ovat selvästi kasvaneet niin meillä kuin useimmissa muissakin teollisuusmaissa (kuvio 2.6). Vertailumaissa ainoastaan Norjassa kiinteistö- ja liike-elämää palvelevan tuotannon tuotanto-osuus on pysytellyt ennallaan, muissa vertailumaissa toimialan osuus on ollut selvässä kasvussa. Osittain tuotantorakenteen muutos on johtunut erilaisten toimintojen ulkoistamisesta, osittain kyseisten palveluiden kysynnän aidosta muita toimialoja ripeämmästä kasvusta.

Kuvio 2.5

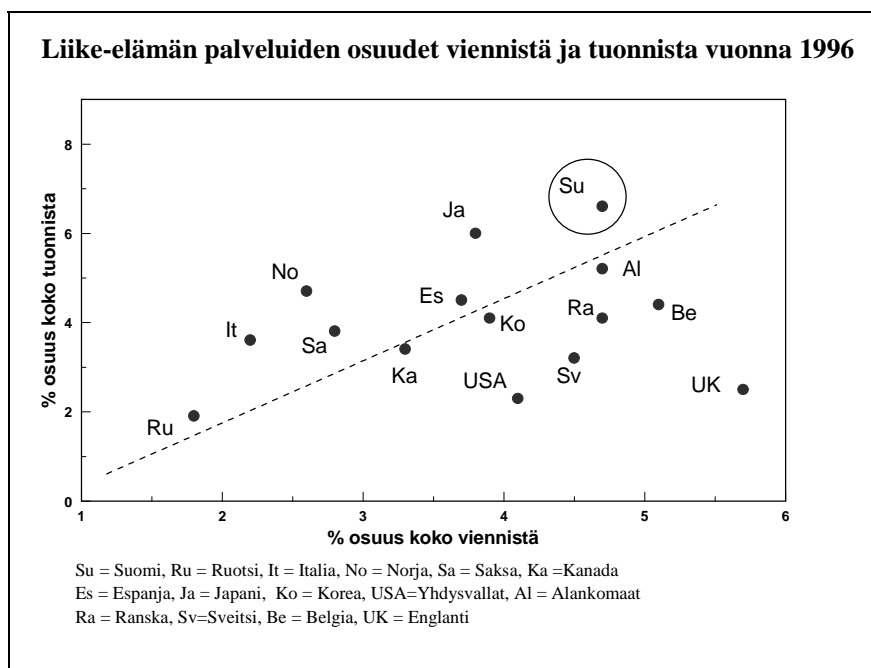
Kuvio 2.6

Palveluiden osuus koko viennistä vaihtelee selvästi eri maissa. Suomessa palveluiden vientiosuus on poikkeuksellisen matala. 1990-luvun jälkipuoliskolla Suomen vientiä on hallinnut sähköteknisen toimialan vientimenesitys. Toimialan viennin kasvu on ollut keskimäärin 30 prosenttia vuodessa ja osuus koko viennistä oli vuonna 2000 jo runsaat 30 prosenttia. Palvelujen määrällinen vienti on ollut keskimäärin 6 prosenttia vuodessa, joten osuus koko viennistä on hivenen supistunut.

Myös palveluiden vientirakenteessa on tuntuja maakohtaisia eroja. Esimerkiksi Luxemburgissa raha- ja vakuutus toiminnan osuus on hallitseva. Kreikassa puolestaan matkailuun liittyvä palveluvienti on korostetusti esillä. Suomen erikoispiirteenä on liike-elämän palveluiden korkeat vienti- ja tuontiosuudet (kuvio 2.7)

Kuvio 2.7

Taulukko 2. Palveluiden osuus viennistä eräissä maissa

Maa	Palveluiden osuus viennistä	
	Vuonna 1993	Vuonna 1999
Luxemburg	----	63.6
Kreikka	39.9	50.6
Itävalta	39.7	31.9
UK	24.7	27.9
Espanja	27.3	25.7
Tanska	23.4	22.5
Italia	23.1	22.5
Ruotsi	20.6	19.5
Ranska	20.9	19.1
Alankomaat	19.5	18.7
Irlanti	13.4	18
Portugali	20.4	17.6
EU15	17.5	16.7
Belgia	14	14
Saksa	12.6	13.6
Suomi	15.8	13.4

Lähde: National Accounts of OECD Countries, Volume II

Yleisen näkemyksen mukaan kysyntärakenteen muutos vahvistuu yhä enemmän palveluiden suuntaan. Suomessa demografiset tekijät ja kotitalouksien tulotason nousu vahvistavat palveluiden kysyntää. Myös informaatioteknologian vahva kasvu rakentuu jatkossa yhä enemmän erilaisiin palveluihin.

Rajojen asteittainen avautuminen on johtanut siihen, että Suomessa kiinnitetään yhä enemmän huomiota palvelusektorin kilpailukykyyn. Kilpailu palveluiden tarjoamisessa on jo nyt kiristynyt ulkomaisten toimijoiden markkinoille tulon seurauksena. Erityisongelman luo valtava tulotasokuilu Suomen ja rajanaapureina olevien siirtymätalouksien välillä. Esimerkiksi laivaliikenteessä (huom. kuorma-autojen transiitokuljetukset) Suomen korkeat työvoimakustannukset ovat merkittävä kilpailukykyyn vaikuttava tekijä. Myös erilaiset vähän koulutusta edellyttävät palvelut (esim. siivouspalvelut) ovat vähitellen siirtymässä ulkomaisen tilapäistyövoiman piiriin.

Vastaavasti on selvää, ettei työvoimavaltaisilla palvelumarkkinoilla palveluiden vienti voi rakentua ns. 'perinteisiin' palveluihin. Suomen mahdollisuudet piilevät etenkin korkean teknologian sivutuotteena syntyvissä erilaisissa palveluissa, joissa vaaditaan osaamista ja korkeaa tietotaitoa. Toisaalta esimerkiksi matkailu-alalla näkymät ovat melko suotuisat. Käytettävissä olevista tuloista yhä suurempi osuus käytetään matkailuun eli kysynnän tulojousto on selvästi ykköstä suurempi. Suomen luonnon erikoispiirteiden arvioidaan houkuttelevan yhä enemmän ulkomaisia matkailijoita Mikäli jatkossa tuntuva tulo-/hintatasokuilu säilyy rajanaapureina olevien siirtymätalouksien välillä, myös ostosmatkailuun liittyvien erilaisten palveluiden kysyntä vahvistuu ja samalla syrjäytyy vastaavien kotimaisten palveluiden kysyntä (esim. erilaiset terveydenhoitoon liittyvät palvelut).

3. PALVELUIDEN VIENNI JA KILPAILUKYKY

Miten tilastoja kerätään ?

Vuoteen 1998 asti palvelujen viennin tilastointi tapahtui Suomen Pankissa, jossa se liittyi osana laajempaan maksutasetilastoon. Käytännössä tiedot kerättiin pankkien raportoimien maksuaineistojen avulla¹. Suomen liittyttyä EMU:un valuutanvaihtoon perustuva tilastointi on menettänyt merkityksensä.

Vuodesta 1999 lähtien palvelujen ulkomaankaupan tilastointi on suoritettu Tilastokeskuksessa. Tiedot kerätään lähinnä 'yritysten rakenteet' yksikössä. Myös muuttujien hintaindeksit arvioidaan Tilastokeskuksessa. Deflaattoria tarvitaan palveluviennin volyymin arvioimiseen.

Palvelujen viennin tilastoinnissa tiedot kerätään kuljetuspalveluiden osalta muun muassa Tullihallitukselta ja Finnairilta. Matkustuspalveluista tietoja täydennetään Tilastokeskuksen suorittamilla rajahaastatteluilla. Muu palveluvienti kerätään suoraan yrityksiltä.

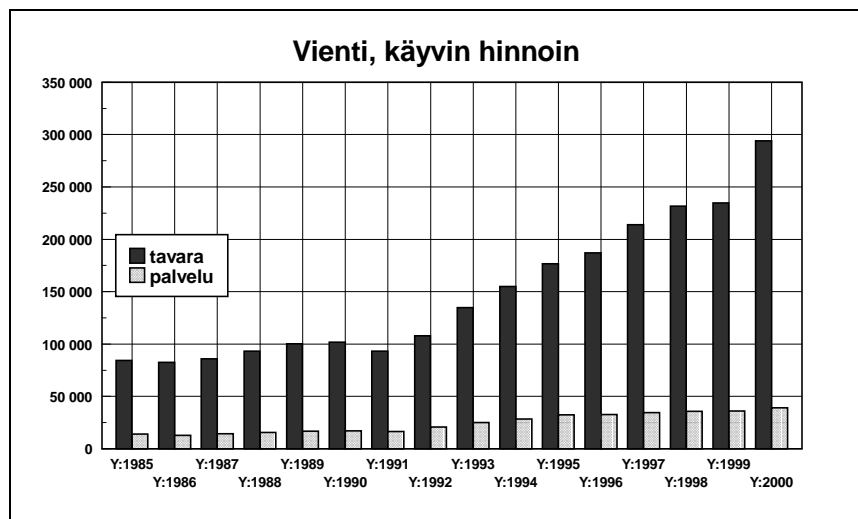
Tilastokeskus julkaisee ensimmäisen kerran syksyllä 2001 laajemmat palveluvientiin liittyvät tilastot edellä esitettyjen vuosittaisten yrityskyselyjen yms. perusteella. Tämän uuden tilastolähteen avulla tietojen luotettavuuden ja kattavuuden odotetaan huomattavasti paranevan. Uudistettavassa tilastoinnissa mukana ovat myös palveluviennin maajakaumat ja aiempaa yksityiskohtaisemmat palvelujen viennin liittyvät tiedot (leena.storgards@tilastokeskus.fi).

Lyhyen aikavälin palveluviennin suhdanneseurantaan soveltuu edelleen Suomen pankin julkaisema neljännesvuosittainen 'vaihtotaseen tulot -tilasto'. Tämä aineisto perustuu Suomen Pankin omaan suppeaan tilastokeruuseen.

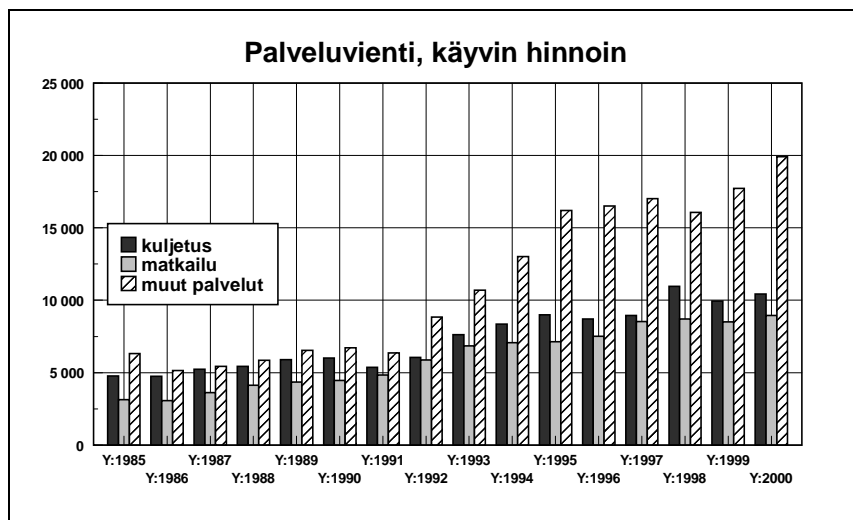
3.1 Palveluviennin rooli kansantalouden tilipidossa

Vienti jaetaan kansantalouden tilinpidossa kahteen pääryhmään, tavara- ja palveluvientiin. Tavaravientiin verrattuna palvelujen vienti on tasoltaan melko vaatimatonta. Vuonna 2000 tavaraviennin osuus kokonaiskysynnästä oli 28 prosenttia ja palveluiden vienti 3.8 prosenttia. Sen sijaan palveluiden viennin kasvu (käyvin hinnoin) on ollut yllättävän voimakasta. Vuodesta 1990 tavaravienti (käyvin hinnoin) on kas-

Kuvio 3.1

Kuvio 3.2

vanut 189 prosenttia ja palvelut 128 prosenttia. Kokonaiskysynnän kasvu on jäänyt vastaavana ajanjaksona 69 prosenttiin.

Tärkeimmät palveluviennin alaryhmät ovat kuljetuspalvelut, matkailu sekä muut palvelut. Muut palvelut koostuvat monista erilaisista palvelutoimintaan liittyvistä eristä. Tärkeimpinä tietojenkäsittelypalvelut ja muun muassa rojaltit ja lisenssit. Muuta liike-elämää palveleva vienti käsittää muun muassa välityskaupan, käyttöliikeympäristöt ja erilaiset ammatilliset ja teknilliset palvelut. Tarkempi kuvaus palveluviennin eristä on esitetty liitteessä 1.

Viennin kasvu on painottunut 1990-luvun laman jälkeisinä vuosina tavaraviennin. Erityisesti sähköteknisen teollisuuden vienti on kasvanut voimakkaasti, keskimäärin 20-30 prosentin vuosivauhdilla. Palveluiden viennissä kasvu on painottunut erityi-

Taulukko 3.1 Palveluviennin rakenne

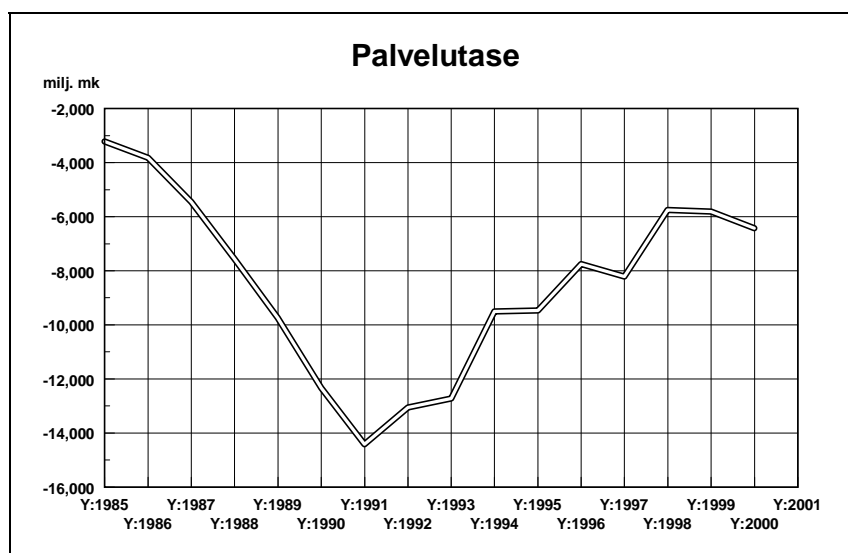
	Y:2000 milj. mk	käypähintainen osuus viennistä %
Palveluvienti	39280	100
- Kuljetuspalvelut	10427	26.5
* Meriliikenne	6122	15.6
* Ilmaliikenne	3522	9.0
* Muu liikenne	784	2.0
- Matkailu	8952	22.8
- Muut palvelut	19901	50.7
* Posti- ja telepalvelut	981	2.5
* Rakentaminen	1462	3.7
* Rahoitus- ja vakuutuspalvelut	-56	-0.1
* Tietojenkäsittelypalvelut	8042	20.5
* Rojaltit ja lisenssit	3913	10.0
* Muut liike-elämän palvelut	4650	11.8
* Julkisen sektorin palvelut	412	1.0
* Palvelut, jakamattomat	470	1.2

sesti tietojenkäsittelypalvelujen vientiin. Myös rojaltit ja leasingvienti on parin viime vuoden aikana kasvanut voimakkaasti. Molemmat erät ovat sidoksissa sähköteknisen teollisuuden vientimenestykseen.

Tietojenkäsittelypalveluiden vientimenestys perustuu informaatioteknologian voimakkaaseen maailmanlaajuiseen kasvuun. Suomessa on perustettu viime vuosikymmenen aikana useita it-alan yrityksiä, joiden tuotannosta merkittävä osa menee vientiin (ks. sivu 32). Sen sijaan rakennus-, rahoitus- ja vakuutuspalvelujen sekä erilaisen liike-elämän palvelujen vienti on pysynyt lähes paikoillaan kymmenen viime vuoden aikana. Rahoituspalveluiden viennin merkitys on vähentynyt selvästi muun muassa EMU-maiden yhteisen valuuttajärjestelmän vuoksi.

Palvelutase, eli palveluiden viennin ja tuonnin erotus, on ollut Suomessa pitkään vahvasti alijäämäinen (kuvio 3.3). Kuitenkin palvelutaseen alarajat poikkeavat selvästi toisistaan (ks. liite 2). Alijäämä painottuu tällä hetkellä meriliikenteen rahtiliikenteeseen ja erilaisiin liike-elämään liittyviin palveluihin (muun muassa audiovisuaaliset ja siihen liittyvät palvelut, palvelut tytäri- ja osakkuusyritysten ja sivuliikkeiden välillä, kulttuuri- ja virkistyspalvelut jne.).

Kuvio 3.3

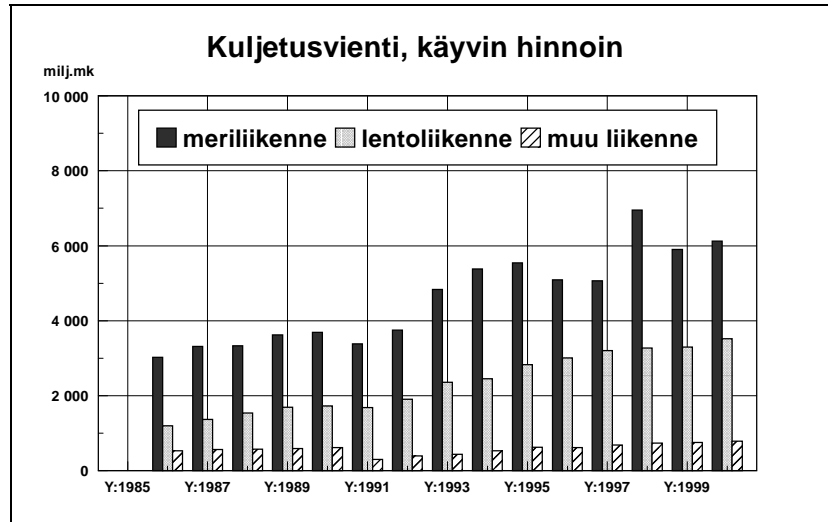
Selvästi ylijäämäinen sektori on tietojenkäsittelypalveluiden vienti, joissa Suomen palvelutase oli vuonna 2000 jo 4 mrd. markkaa ylijäämäinen. Myös rakennusvienti, rojaltit ja lisenssimaksut sekä kuljetuspalveluiden matkustusliikenne ovat ylijäämäisiä.

Vuonna 2000 palvelutase oli 6.4 mrd. markkaa alijäämäinen. Viime vuosikymmenen alussa vajetta oli runsaat 14 mrd. markkaa.

3.2. Kuljetuspalvelujen vienti

3.2.1 Kuljetusmuodot

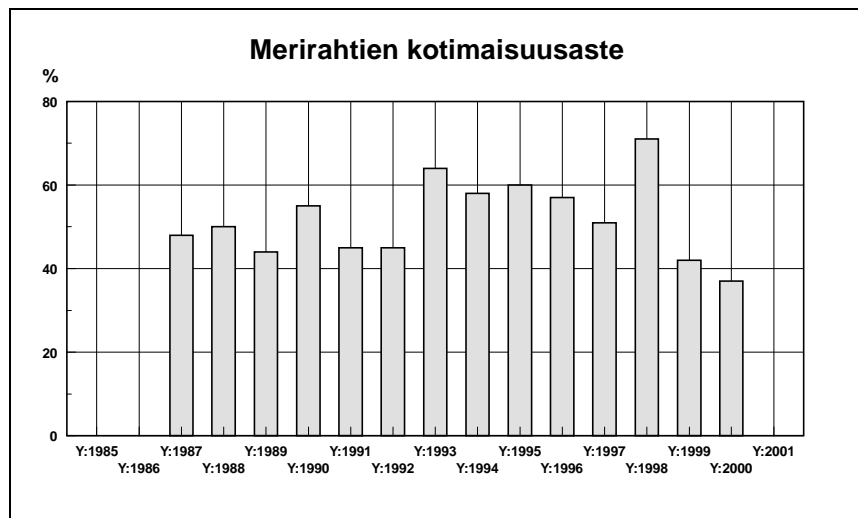
Kuvio 3.4

Kuljetuspalveluiden vienti määritellään tavaroiden tai matkustajien kuljetuksista syntyvistä suoritteista. Meriliikenteen osuus kuljetuspalveluiden viennistä on ollut hallitseva (kuvio 3.4). Lentoliikenteen osuus on kuitenkin ollut vahvassa kasvussa. Muiden kuljetuspalveluiden, kuten maa- ja rauteliikenteen osuus on melko vähäinen.

Tilastoissa meriliikenne voidaan jakaa rahti- ja matkustusliikenteeseen. Rahtiliikenteessä suomalaisilla aluksilla kuljetettujen rahtien osuus on pienentynyt viime vuosina aiemmasta vajaan 50 prosentista lähes kolmannekseen huolimatta kauppataseen ylijäämän tuntuvasta kasvusta (kuvio 3.5). Vuonna 2000 rahtiliikenteen tase oli 5 mrd. markkaa alijäämäinen.

Kuvio 3.5

Erityisen ongelmalliseksi tilanne on tullut laivojen ulosliputuksen vuoksi. Alempien työvoimakustannusten vuoksi aluksia on rekisteröity muihin maihin. Monessa EU-maissa (ei kuitenkaan Suomessa) on ollut käytännössä mahdollista soveltaa meriliikenteessä alempaa verotusta, jotta alusten ulosliputukselta vältyttäisiin. Rahtiliikenteen merkitys Suomen tavaraviennille on hyvin suuri. Lähes 90 prosenttia tavarakuljetuksista tehdään meritse.

Matkustajaliikenteessä erilaisten risteilyjen osuus on hallitseva. Matkailijat käyttävät lähinnä Tukholmaan ja Tallinnaan suuntautuvaa autolauttaliikennettä ns. uivina hoteleina. Matkojen suosio perustuu myös mahdollisuuteen tehdä edullisia tax-free ostoksia laivoilla. Runsas risteilymatkustus pitää samalla kuljetuskustannukset kohtuullisina, eli ostosmatkailun avulla tavallaan tuetaan laivaliikenteen kuljetuskustannuksia.

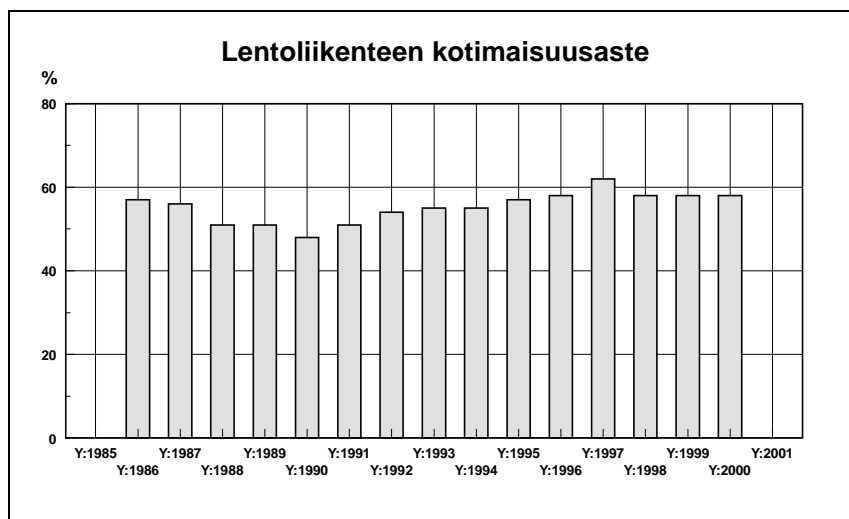
Suomen EU-jäsenyys on jo muuttanut aiempaa tax-free käytäntöä. EU-maiden sisällä tax-free ostokset ovat kiellettyjä. Kuitenkin Ahvenanmaalle on poikkeuksellisesti myönnetty tämä oikeus. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että laivojen poiketessa Ahvenanmaalla matkustajat voivat tehdä tax-free ostoksia. Laivaliikenne Vaasan ja Uumajan välillä on vähentynyt EU-määräysten vuoksi. Toistaiseksi Tallinnan risteilyillä on vielä mahdollisuus tax-free ostoksiin. Mikäli Viro liittyy lähivuosina EU:hun tämä mahdollisuus todennäköisesti poistuu.

Matkustajaliikenteessä palvelutase on jonkin verran ylijäämäinen, eli toistaiseksi suomalaisten alusten osuus risteilyistä on hallitseva. Tilanne saattaa kuitenkin muuttua, jos uhkaus matkustajalauttojen ulosliputuksesta toteutuu (kiista alennetusta verokäytännöstä).

Lentoliikenteen kasvunäkymät ovat lupaavia. Sekä matkustaja- että rahtiliikenne on ollut tuntuvassa kasvussa. Esimerkiksi rahtiliikenne on kaksinkertaistunut kymmenen viime vuoden aikana. Lentoliikenteen palvelujen viennistä rahdin osuus on vajaa 20 prosenttia.

Toistaiseksi lentoliikenteen palvelutase on lähes miljardin ylijäämäinen, eli lentoliikenteessä käytetään enemmän suomalaisia kuljetuspalveluita kuin ulkomaalaisia

Kuvio 3.6

lentoyhtiöitä (kuvio 3.6).

Tieliikenteen osuus kuljetusten palveluviennistä on alle 10 prosenttia. Tieliikenteen palvelutase on noin 0.4 miljardia ylijäämäinen. Myös tieliikenteessä ulkomaisten yrittäjien alemmat työvoimakustannukset ovat selvä uhka etenkin Suomen kautta ta-
pahtuvalle transitoliikenteelle.

3.2.2 Kauttakuljetuksen / välityskaupan merkitys

Transito- eli kauttakuljetuksilla tarkoitetaan tavarakuljetuksia toisen maan alueen kautta kolmansiin maihin. Transitokuljetuksia ei lasketa mukaan kyseisen maan ulkomaankauppaan. Välityskauppa on puolestaan se osa tuonnista, jota ei kuluteta tuojamaassa, vaan viedään johonkin kolmanteen maahan. Välityskauppa lasketaan mukaan ulkomaankauppatilastoihin. Käytännössä ero käsitteiden välillä on melko hankala.

Transitolikenteen merkitys¹ Suomen talouteen on suhteellisen vähäinen. Arvonlisäyksenä arvioituna se on noin 0.6 mrd. markkaa eli 1.3 promillea bruttokansantuotteesta. Liikenteen arvonlisäyksestä se on noin prosentin verran.

Välityskauppa ja muu kauppaa palveleva toiminta kirjautuu omana eränään Suomen Pankin julkaisemaan kuukausittaiseen 'Vaihtotaseen tulot ja menot tilastoon'. Tasoltaan välityskaupan tulot ovat liikkuneet 1-3 mrd. markan tasolla. Välityskaupasta aiheutuva palvelutuonti eli vaihtotaseen menoerä on ollut 10 viime vuoden aikana keskimäärin noin miljardin vientiä suurempi.

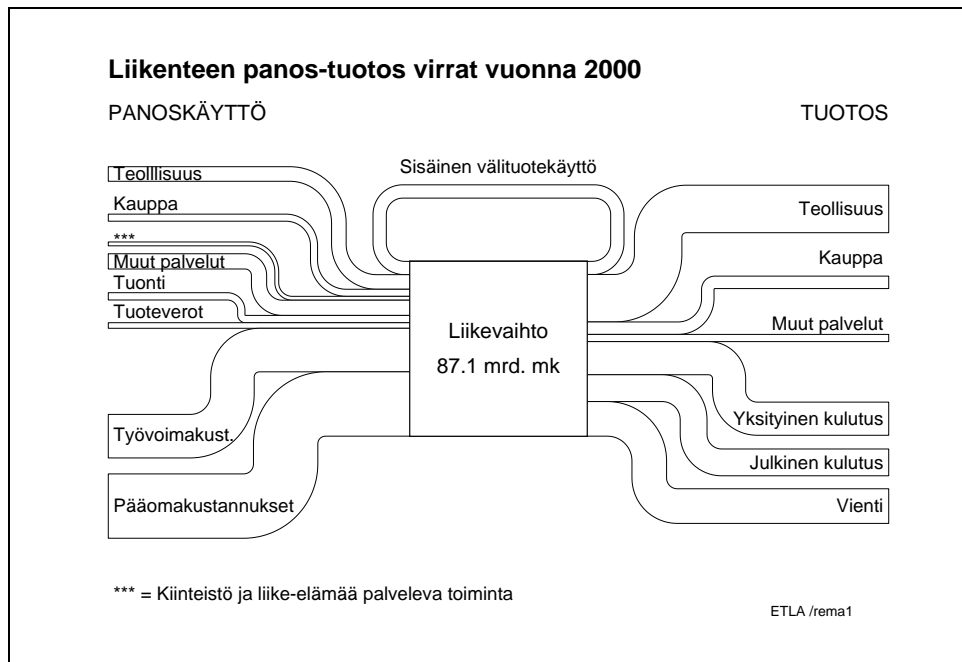
1

¹Mika Widgren - Ville Kaitila, (2000); Transitoliikenne ja välityskauppa Venäjälle, ETLA , B 163.

3.2.3 Sidokset muille toimialoille

Palveluiden vienti on varsin merkittävä kysyntäerä liikenteen toimialalle. Vajaat 20 prosenttia tuotoksesta kirjautuu vientiin. Viennin kasvun vaikutukset näkyvät paitsi työllisyydessä myös monilla muilla teollisuuden ja palveluiden toimialoilla, sillä noin 15 prosenttia käytetyistä panoksista ostetaan kyseisiltä toimialoilta.

Tuontipanoksia liikenteen toimiala käyttää noin 8 prosenttia kaikista tarvitsemistaan panoksista, eli toimialan kotimaisuusaste on melko korkea.

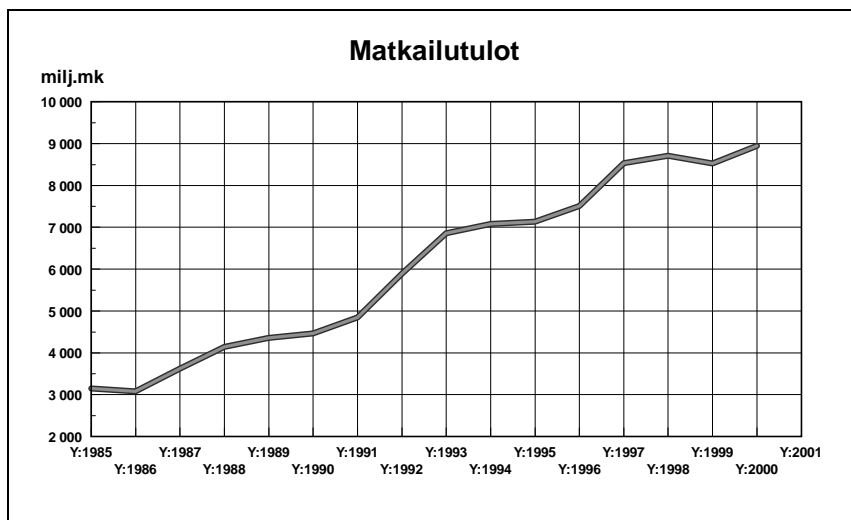

3.3. Matkailu

3.3.1 Matkailun kehitystrendit

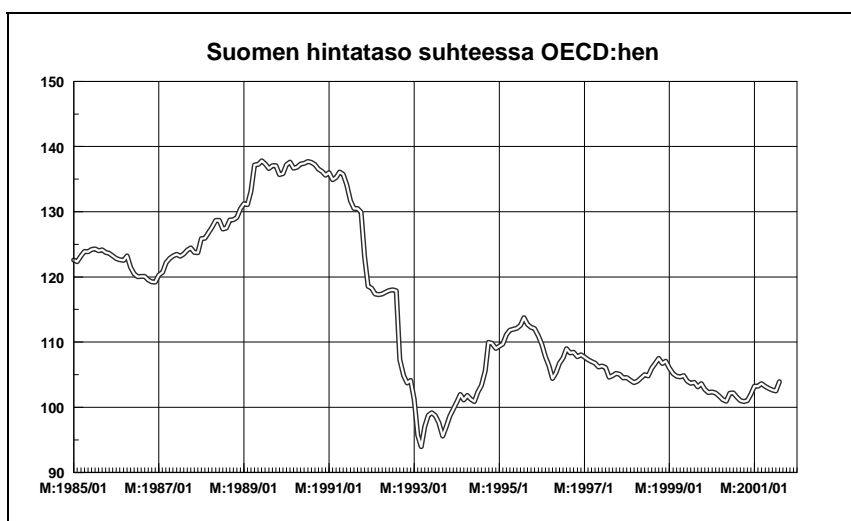
Matkailu liittyy oleellisesti kotitalouksien vapaa-ajanviettoon. Vapaa-ajan lisääntymisen lisäksi tulotason nousu on heijastunut matkailun vahvana kasvuna. Palvelutaseessa matkailutuloilla käsitetään niitä tuloja, jotka matkailija käyttää kohdemaassaan. Mukaan ei lasketa esimerkiksi kuljetuspalvelutuloja itse matkakohteeseen.

Kuvio 3.7

Suomessa turistien tuomat matkailutulot ovat lähes kaksinkertaistuneet kymmenessä vuodessa (kuvio 3.7). Kuitenkin Suomen matkailutase on edelleen vahvasti alijäämäinen, sillä myös suomalaisten ulkomaanmatkailu on lisääntynyt 1960-luvun lopulta lähtien. Matkailutaseen alijäämä oli syvimmillään viime vuosikymmenen alussa, vajetta oli jopa 6 mrd. markkaa. Viime vuonna alijäämää oli enää 2.7 mrd. markkaa.

Kuvio 3.8

Suomen hintataso oli 1990-luvun vaihteessa lähes 40 prosenttia OECD-maiden keskiarvon yläpuolella (kuvio 3.8). Suomeen suuntautuvan matkailun kasvu pysähtyi 1980-luvun jälkipuoliskolla. Korkea hintatasomme (valuutan yliarvostus) kavensi tuntuvasti matkailuelinkeinomme kustannuskilpailukykyä ja lisäsi tuntuvasti suomalaisten ulkomaanmatkailua.

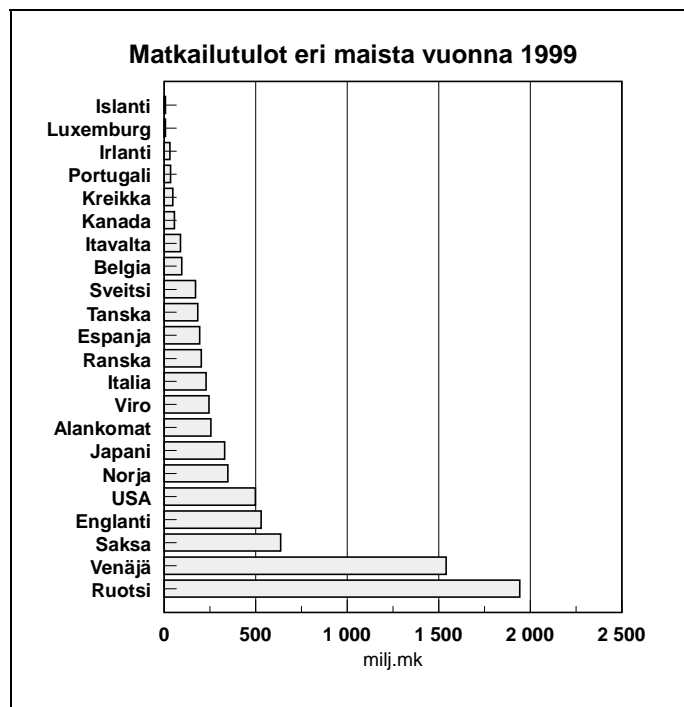
1990-luvun alun tuntuvien devalvaatioiden jälkeen hintatasomme (kuvio 3.8) asettui lähemmäksi OECD-maiden keskiarvoa, ja etenkin venäläisten turistien määrät kääntyivät vahvaan kasvuun. Vuoden 1999 notkahdus matkailutuloissa johtui lähinnä Venäjän mittavista talousongelmista. Ruplan devalvoitumisen jälkeen Suomen hintataso oli aiempaa huomattavasti korkeampi venäläisille matkailijoille.

Matkailuelinkeino on panostanut tuntuvasti matkailun kehittämiseen, etenkin Lapin matkailukeskukset ovat 1990-luvulla laajentuneet ja monipuolistaneet turisteille kohdistettuja palveluita. Suomen luonnon erityispiirteet kiinnostavat yhä enemmän ulkomaisia matkailijoita. Matkailun luonteen siirtyminen yhä enemmän aurinkolomista elämykselliseen ja toiminnalliseen kokemiseen luo jatkossa erinomaiset kehitysnäkymät Suomen matkailuelinkeinolle.

3.3.2 Matkailuvirrat eri maista

Matkailijavirrat Suomeen tulevat etupäässä Ruotsista ja Venäjältä. Saksalaisten matkailijoiden määrät ovat olleet viime vuosina hieman alamäessä. Matkailutulojen laskentamenetelmiä muutettiin vuonna 1999. Aiemmin tilasto perustui Suomen Pankin valuutanvaihtoon perustuvaan materiaaliin, nyt laskelmat perustuvat muun muassa Tilastokeskuksen suorittamaan rajahaastatteluun.

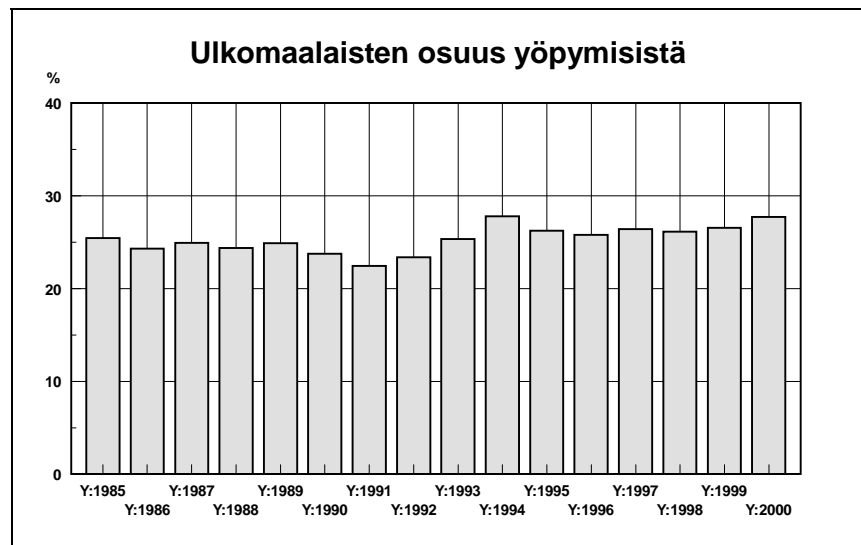
Kuvio 3.9

Laskentamenetelmien muutos korjasi etenkin USA:sta ja Englannista tulevia 'matkailutuloja' dollari ja punnan maksuvälineenä korostuneen aseman vuoksi.

Suomeen suuntautuva matkailua hallitsee lähinnä lähtömaan sijainti. Mitä lähempänä, sitä enemmän matkailutuloja tulee Suomeen. Toisaalta myös lähtömaan matkailijoiden yleinen tulotaso näkyy Suomeen tulevissa matkailijatuloissa. Esimerkiksi USA:sta ja Japanista tulevat matkailutulot ovat suuremmat kuin Virossa saatavat tulot. Naapurimaiden tai Euroopan ulkopuolelta tulevia matkailijoita ei juurikaan näy tilastoissa USA:n, Kanadan ja Japanin lisäksi.

Kuvio 3.10

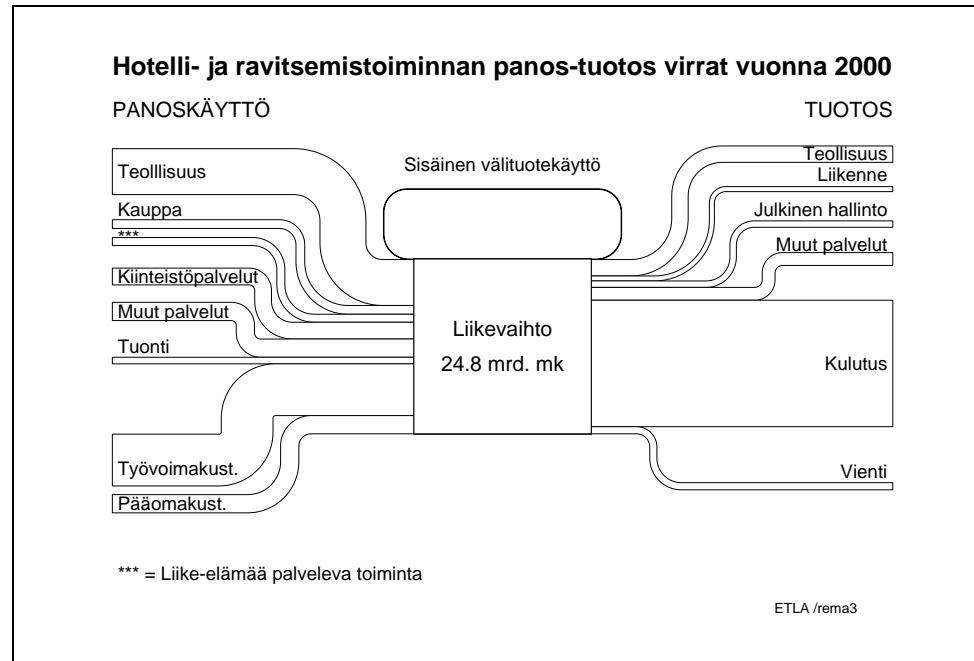
3.3.3 Merkitys hotelli- ja ravintola-alalle

Suomessa yöpyvien matkailijoiden kansalaisuus korreloi voimakkaasti Suomen saamia maittaisia matkailutuloja. Ulkomaisten yöpyjien osuus hotellien kaikista yöpymisistä on pysynyt yllättävän muuttumattoman 25 viime vuoden ajan. Noin 25 prosenttia yöpyjistä on ulkomaalaisia, joten heidän merkitys hotelli- ja ravintola-alalle on hyvin tuntuva.

Vuonna 2000 ulkomaisten matkailijoiden Suomessa käyttämä rahamäärä oli vajaa 10 mrd. markkaa, mikä on noin 3 prosenttia suhteessa yksityisiin kulutusmenoihin. Jos rahavirta suhteutetaan pelkästään hotelli- ja ravintola-alalle sekä vähittäiskauppaan, osuus on vajaat 10 prosenttia.

Hotelli- ja ravitsemistoiminnan tuotos ohjautuu etupäässä kulutukseen (75 %). Jonkin verran tuotoksesta kirjautuu teollisuuteen ja julkiselle sektorille. Tuotoksessa 'kulutuserä' pitää sisällään myös ulkomaisten matkailijoiden palveluiden kysynnän. Majoitusmyynnin perusteella turistien osuus on noin 10-15 prosenttia kysynnästä.

Tärkeimmät panokset toimiala ostaa teollisuudelta (25 %) ja eri palvelualoilta (30 %). Työvoimakustannukset ovat noin 30 prosenttia käytetyistä panoksista. Toimialan työllistävä vaikutus on jonkin verran suurempi kuin esimerkiksi liikenteen toimialalla.

3.3.4 Merkitys vähittäiskaupalle

Ulkomaalaisten matkailijoiden rahankäyttö kohdistuu hyvin erilaisiin tavaroihin ja palveluihin. Viime vuosina pelkästään tax-free ostoksia on tehty lähes 0.5 mrd. markan edestä.

Taulukko 3.2 TAX-free myynti kansallisuuksittain

	myynti, mk	
	Y:2000	Y:1999
Venäjä	222437	415289
Viro	17520	17276
Japani	14934	11788
USA	14507	13196
Sveitsi	4560	4487
Kiina	3192	3022
Latvia	3095	3848
Kanada	1847	1693
Israel	1421	1369
Ukraina	1371	2044
Turki	1219	1161
Puola	1206	1432
muut	18789	17988
yhteensä	306098	493617

Taulukko 3.3 Venäläisten TAX-free ostosten jakauma Suomessa

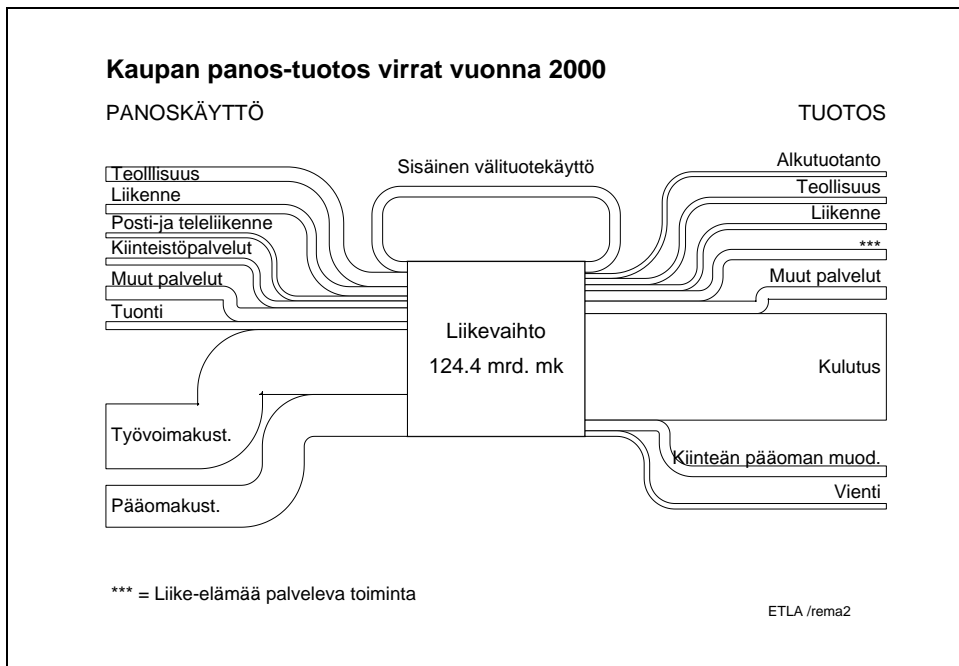
	%-osuus
	1999
Vaatteiden yleisvähittäiskauppa	15.6
Tavaratalo	15.0
Autojen varaosat	13.9
Itsepalvelutavaratalo	11.2
Huonekalut	5.2
Yleiset rauta- ja rakennustarvikkeet	5.2
Urheilutarvikkeet	5.0
Muu markettitavara	3.7
Kulta ja kellot	3.7
Tietoliikennevälineet	3.1
Turkis- ja nahkavaatteet	2.4
Kodinkoneet ja viihde-elektroniikka	2.3
Jalkineet	2.3
Päivittäistavara	2.2
Naisten vaatteet	2.0
Renkaat	0.6
Työkoneet	0.6
Veneet ja veneilytarvikkeet	0.6
Sähkötarvikkeet ja valaisimet	0.5
Lahjatavarat	0.3
Valokuvaus	0.3
Tapetit ja lattiapäällysteet	0.3
Muut	3.9

Lähde: Global Refund Finland Oy

Havainnollisen kuvan ostosten kohdentumisesta saa muun muassa tax-free ostosten jakaumasta. Oheisessa taulukossa on pelkästään venäläisten tax-free ostokset hyödykkeittäin. Listan suosikit ovat vaatteet, autojen varaosat, huonekalut ja muun muassa erilaiset rakennustarvikkeet.

Kaupan (vähittäis- ja tukkukauppa) tuotos ohjautuu monelle sektorille, joista suurin lopputuotekäytössä on kulutusmenot, noin 30 % toimialan koko tuotoksesta (ulkomaisten matkailijoiden kulutusmenot Suomessa kirjautuu tähän erään). Myös erilaiset palvelutoimialat käyttävät runsaasti välituotepanoksina toimialan tuotantoa.

Kaupan käyttämät panokset jakaantuvat melko tasaisesti teollisuuden ja eri palvelutoimialojen kesken. Työvoimakustannusten osuus on noin 30 prosenttia käytetyistä panoksista (ks. seuraava sivu). Tuontipanoksia toimiala käyttää vain 5 prosenttia eli kotimaisuusaste on varsin korkea. Keskimäärin tuontipanosten osuus on tuotoksesta noin 10 prosenttia

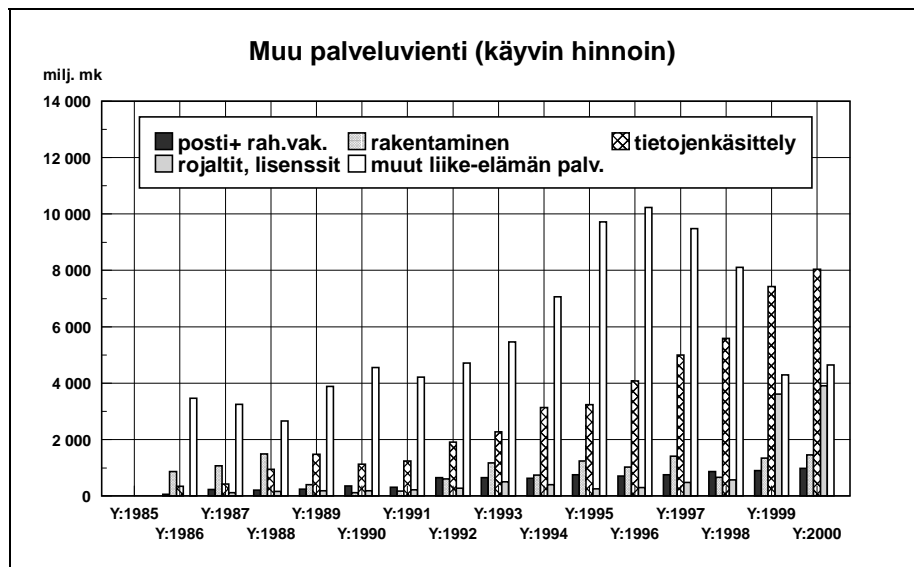
3.4. Muut palvelut

Palveluiden viennissä ryhmä 'muut palvelut' on varsin heterogeeninen joukko erilaisia palveluvienniksi määriteltyjä eriä (ks. liite 1). Suomen Pankin neljännesvuosittaisessa tilastossa 'vaihtotaseen tulot' palveluvienti voidaan jakaa luontevasti kuviossa 3.11 esitettyihin eriin.

Voimakkaimmin tarkastelujaksolla on kasvanut tietojenkäsittelypalvelut, lähes 20 prosentin vuosivauhdilla. Vuosi 2000 oli poikkeuksellisen vaimea kasvun vuosi, mikä johtui todennäköisesti yritysten edellisvuoden panostuksesta vuoden 2000 alun kaavailtuihin tietokoneongelmiin.

Myös kansainvälisen talouden hidastuva kasvu vuoden 2000 lopulla heijastui palveluviennin vaimeaan kehityksen. Muut liike-elämän palvelut kasvoivat voimakkaasti vuoteen 1995 saakka. Sen jälkeen tämä ryhmän vienti on jonkin verran supistunut. Sen sijaan rojaltien ja lisenssien vienti on kasvanut tuntuvasti parin viime vuoden aikana. Yhteensä muiden palveluiden vienti on lisääntynyt 1990 luvulla vuosittain keskimäärin 10-15 prosenttia (käyvin hinnoin).

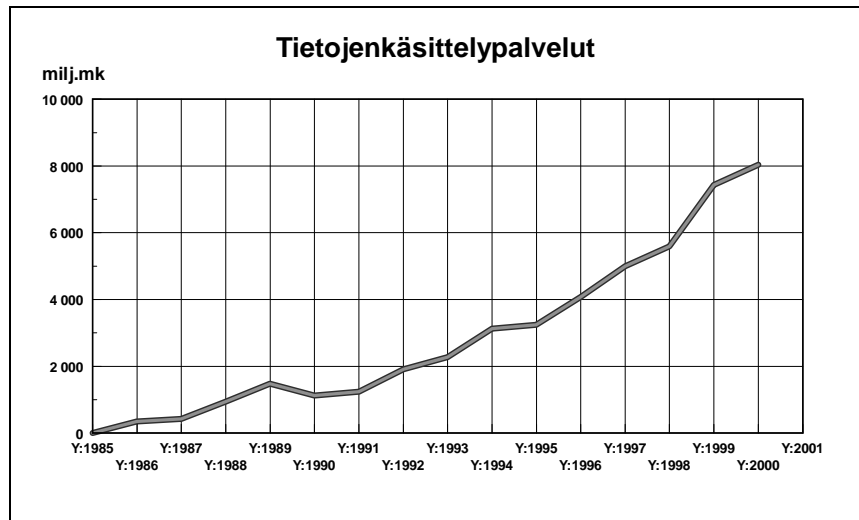
Kuvio 3.11

3.4.1 Tietojenkäsittelypalveluiden korostunut merkitys -taustalla vahva ICT-klusteri

Voimakkaimmin palvelujen viennin alueristä on kasvanut tietotekniikkapalvelut eli laitteiston, ohjelmistoon ja tietojenkäsittelyyn liittyvät palvelut. 1990-luvulla voimistui varsin vahva IT-alan yritysrypäs, joista moni yritys suuntautui myös tietojenkäsittelypalveluiden vientiin. Lähinnä matkapuhelimien ja verkkopalveluiden valmistajana tunnetun Nokian ympärille on kasvanut monipuolinen ICT-klusteri.

Kuvio 3.12

Nokian liiketoimintaan kuuluu olennaisesti useiden toimintojen ulkoistaminen, mikä selittää osaltaan ICT-klusterin laajenemisen. Matkapuhelimien teollisen valmistuksen yhteyteen on syntynyt voimakas erilaisia palveluja tarjoavien yritysten joukko. Yritysrhyppään vienti hajautuu useisiin eri sektoreihin, tavaraviennistä useampaan eri palveluviennin erään.

3.4.2 Posti - ja telekommunikaatiopalvelut

Tässä ryhmässä palveluiden vienti painottuu telekommunikaatiopalveluihin. Postipalveluiden vienti käsittää erilaisia posti- ja kuriiripalveluita, kuten postimerkkien myynnit, poste restante-palvelut, rahamääräykset jne. Postipalveluiden vienti on keskimäärin noin 200 miljoonaa markkaa vuodessa (Taulukko 3.5).

Telekommunikaatiopalvelut ovat hieman suurempi ryhmä. Viime vuonna kirjattiin runsaat 700 miljoonan markan edestä vientipalveluita. Telekommunikaatiopalvelut käsittävät äänen, kuvan tai muun tiedon lähetyksen puhelimen, telexin, sähkeen, radion- ja televisiokaapelin, satelliitin tai sähköpostin välityksellä. Ryhmään kuuluu myös matkapuhelimien palvelut.

Ryhmään ei lasketa mukaan ohjelmistoihin liittyviä palveluja, vaan kyseessä lie-nee etupäässä teleoperaattorien palvelumaksut. Yrityksistä tämä ryhmän palveluita tarjoavat muun muassa Sonera ja Radiolinja.

Käytännössä vienti koostuu ulkomaalaisten käyttämistä telekommunikaatiopalveluista suomalaisissa operaattoreissa.

Taulukko 3.5 Telekommunikaatiopalveluiden vienti

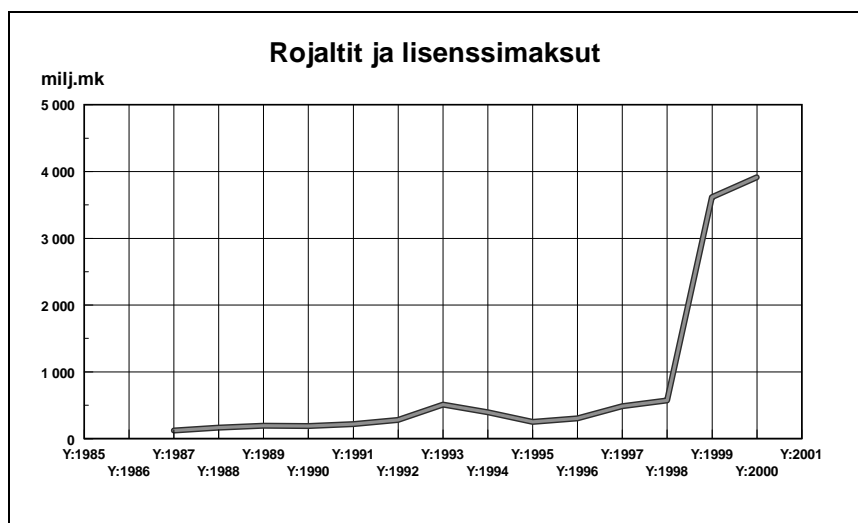
	posti- ja telepalv.	postipalvelut	telepalvelut
Y:1985			
Y:1986	60		
Y:1987	228		
Y:1988	216		
Y:1989	242		
Y:1990	360		
Y:1991	310		
Y:1992	647		
Y:1993	648		
Y:1994	636	132	504
Y:1995	756	104	652
Y:1996	712	165	548
Y:1997	756	188	572
Y:1998	872	212	660
Y:1999	908		
Y:2000	981		

Tulevaisuudessa tämän ryhmän palveluvienti kasvaneet tuntuvasti. Kannettavien puhelinten ominaisuuksien kasvun (WAP -> UMTS) arvioidaan lisäävän teleoperaattorien palveluiden kysyntää. Suomalaisen yritysten kansainvälistymistä on tapahtunut juuri tässä ryhmässä (esim. Sonera).

3.4.3 Miksi rojalteiden ja lisenssipalveluiden vienti kasvaa voimakkaasti ?

Rojalteihin ja lisenssimaksuihin lasketaan mukaan maksut aineettomien oikeuksien ja aineellistuneen varallisuuden, esimerkiksi tavaramerkin, copyrightin, pa-

Kuvio 3.13

tentin, prosessin, tekniikan, mallin, tuotanto-oikeuden, franchisingin tai tietokoneohjelmiston käytöstä.

Parin viime vuoden aikana Suomen Pankin vaihtotaseen tulot tilastossa tämän ryhmän palveluiden vienti on kasvanut puolesta miljardista lähes 4 mrd. markkaan. Tasomuutos johtunee osittain laskentamenetelmissä tapahtuneista muutoksesta ja osittain Nokian verkkotoimituksiin liittyvistä erilaisista palvelumak-suista. Tämän erän kasvuun vaikuttanee myös koko ICT-klusteri erilaisten tietokoneohjelmistojen käyttöön liittyvien lisenssimaksujen vuoksi.

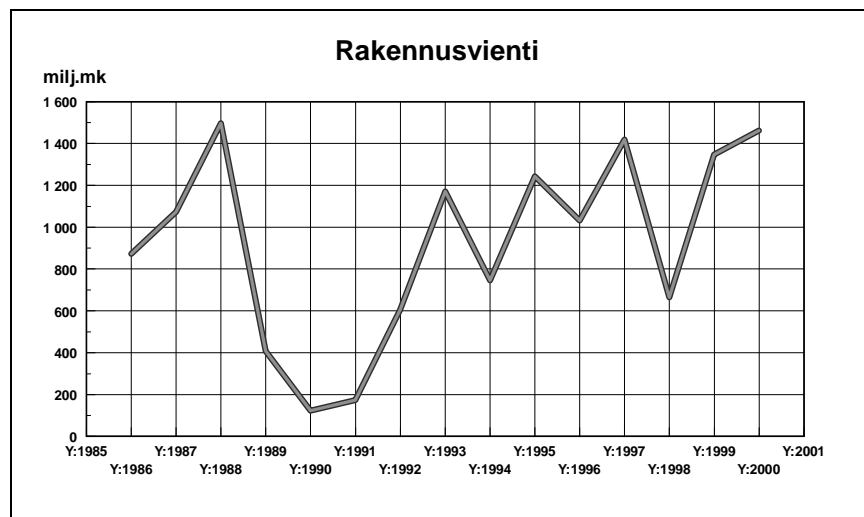
3.4.4 Rakennusvientä polkee paikoillaan

Rakennusvientä käsittää ne rakennus- ja asennusprojektit, jotka suoritetaan väliaikaisesti ulkomailla. Perinteisesti Suomen rakennusvientä on hallinnut Neuvostoliiton ja Venäjän projektit (kuvio 3.14). Viime vuosikymmenen alussa Neuvostoliiton hajoaminen ja siihen liittyneet talousongelmat merkitsivät rakennusviennin loppumista lähes kokonaan.

Venäjän taloudellisen tilanteen vakiintumisen myötä vienti palautui vuosikymmenen puolivälissä lähes aiemmalle tasolle. Rakennusvientä hallitsee edelleen Venäjän taloudellinen tilanne, esimerkiksi vuoden 1998 talousongelmat heijastuivat välittömästi myös rakennusviennin määrän supistumisena.

Venäjän projektien lisäksi rakennusvientä on tehty monen kehitys yhteistyön merkeissä. Muun muassa Afrikkaan, Vietnamiin jne. ICT-klusterin vaikutus tässä ryhmässä näkyy erilaisten tukiasemien rakentamisessa tilaajamaissa.

Kuvio 3.14

3.4.5 Mitä pitää sisällään 'muu palveluvienti' ?

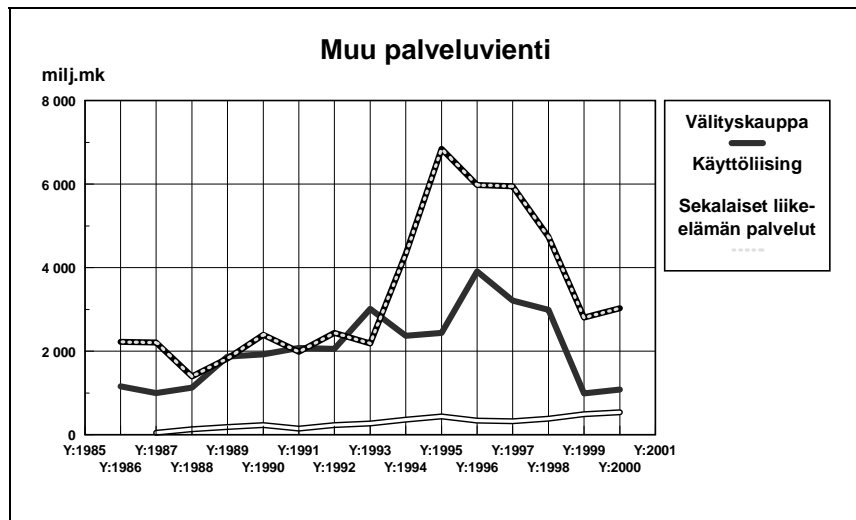
Muu palveluvienti käsittää välityskaupan, käyttöliisingin sekä sekalaiset liike-elämän palvelut. Viimeksi mainitun erän tarkempi erittely on taulukossa 3.6

Taulukko 3.6 Sekalaiset liike-elämän palvelut

274	Laki-, ja tilinpito-, hallinto- ja pr. palvelut
278	Mainonta-, markkinointitutkimus- ja Gallupkyselypalvelut
279	Tutkimus- ja kehittämisspalvelut
280	Arkkitehti-, insinööri- ja muut tekniset palvelut.
281	Maatalous-, kaivannais- ja muut prosessointipalvelut
284	Muut sekalaiset liike-elämän palvelut, ammattipalvelut ja tekniset palvelut
285	Palvelut tytär- ja osakkuusyritysten ja sivuliikkeiden välillä, muualle kuulu-
288	Audio-visuaaliset ja siihen liittyvät palvelut
289	Muut henkilökohtaiset palvelut, kulttuuri- ja virkistyspalvelut
982	Muut erittelemättömät palvelut

Kuviossa 3.15 muu palveluvienti on jaoteltu kolmeen ryhmään, välityskaupan, käyttöliisingin ja sekalaisiin liike-elämän palveluihin. Käyttöliisingin merkitys on melko vähäinen. Sen sijaan välityskauppa ja erilaiset liike-elämää palvelevien erien vienti on varsin merkittävää. Molempien erien kehityksessä heijastuu nähtävästi Venäjän talousongelmien kärjistyminen 1990-luvun lopulla.

Kuvio 3.15

3.5 Kilpailutilanteen ja kilpailukyvyn arviointia

Yleinen lähestymistapa toimialan kilpailuaseman määrittelyyn lähtee kustannus- ja reaalisen kilpailukyvyn pohjalta. Palveluyritysten kohdalla kansainvälisen tilastomateriaalin hankkiminen vaikuttaa varsin vaikealta ja myös palveluiden mittaaminen on käsitteenä monisäikeisempi kuin esimerkiksi teollisuustuotteiden mittaaminen.

Kilpailunäkökulmasta palvelujen vientiä / tuontia hallitsee tuotetun palvelun hinta ja laatu. Palvelun hinta seuraa pitkälti työvoimakustannusten muutoksia. Hintakilpailun kannalta Suomen tilanne on melko hankala. Ruotsiin ja Norjaan verrattuna palkkatasomme on jonkin verran matalampi ja myös hintatasomme on hieman naapureita alempi. Sen sijaan Virossa ja Venäjällä palkkataso on huomattavasti alempi kuin Suomessa.

Oheisen taulukon (3.7) mukaan palveluiden työvoimakustannukset ovat Virossa vain noin 20 prosenttia Suomen palkkakustannuksista. Näin suuri hintakuilu merkitsee huomattavaa kustannuskilpailuetua Virolle.

Naapurimaiden välillä kustannusten / hintatason huomattava poikkeaminen aiheuttaa ostosmatkailua, koska samalla rahasummalla (tässä tapauksessa Virossa) saa huomattavasti enemmän tavaroita ja palveluita kuin kotimaassa. Toisaalta huomattavan alhainen palkkataso houkuttelee tuotannon siirtämistä kyseiseen maahan.

Taulukko 3.7 Keskimääräisiä kuukausipalkkoja vuonna 1999

	Viro	Suomi	suhde % Viro/Suomi
Kauppa	1 634	8 671	18.8
Hotelli- ja ravintola	847	6 651	12.7
Liikenne	2 086	9 626	21.7
Rahoitus- ja vakuutus	3 817	14 698	26.0
Kiinteistö ja liike-elämää	1 940	10 720	18.1
Julkinen hallinto	2 172	10 593	20.5
Koulutus	1 504	9 983	15.1
Terveydenhoito	1 585	9 903	16.0
Muut palvelut	1 430	8 247	17.3

Lähde: IMF, Tilastokeskus

Taulukko 3.8 Hintatasovertailu vuonna 2001, ind Suomi = 100

Tsekki	38	Luxemburg	86
Unkari	39	Irlanti	87
Turkki	42	Itävalta	88
Puola	53	Saksa	89
Portugali	62	USA	95
Kreikka	67	Ruotsi	95
Espanja	73	UK	97
Kanada	74	Suomi	100
Italy	75	Tanska	106
Belgia	83	Islanti	108
Alankomaa	83	Norja	113
Ranska	86	Sveitsi	114
		Japani	133

Lähde: OECD, Main Economic Indicators, June 2001

Koska valuuttakurssit voivat olla yli- tai aliarvostettuja, joudutaan ostovoimaparieteeteilla selvittämään eri maiden hintatasoja keskenään. Oheisen taulukon (3.8) perusteella voidaan todeta, että Suomessa hintataso on vallitsevalla valuuttakurssilla melko korkea. Muihin EMU-maihin verrattuna olemme jopa kallein maa. Osittain hintatason kalleus johtuu muita korkeammista hyödykeveroista (alkoholi, tupakka, bensiini, autot, jne.)

Viron hintatason arvioidaan olevan vajaat 50 prosenttia Suomen hintatasosta, eli oheisessa taulukossa Viro sijoittunee jonnekin Puolan ja Turkin tuntumaan. Mikäli verrataan Viron ja Suomen palkkatasoja suhteessa palkkojen ostovoimaan kyseisessä maassa, Viron palkkataso pitäisi kertoa kahdella. Suoraan valuuttakurssilla muunnettu palkkataso kertoo kuitenkin Virossa tuotettujen palveluiden kustannuskilpailuedun Suomeen verrattuna.

4. PALVELUYRITYSTEN KANSAINVÄLISTYMINEN

Palveluyritysten kansainvälistyminen on usein erilaista kuin teollisten yritysten. Palveluita ei yleensä voida siirtää sen jälkeen kun se on tuotettu. Tästä syystä varsinainen vientitoiminta on palveluyrityksellä usein vähäistä. Toisaalta digitalisoitavia tuotteita voidaan siirtää hyvin paljon pienemmin kustannuksin kuin muita tuotteita. Esimerkiksi ohjelmistoja voidaan kaupata tietoverkkojen kautta täysin globaalisti.

4.1 Monet suurimmat monikansalliset yritykset ovat palveluyrityksiä

Markkina-arvolla mitattuna monet maailman arvokkaimmat yritykset kuuluvat palvelusektoriin (ks. taulukko 4.1). Kymmenen maailman arvokkaimman yrityksen joukkoon kuuluu niin ohjelmisto-, rahoitus- kuin media-alan yrityksiä.

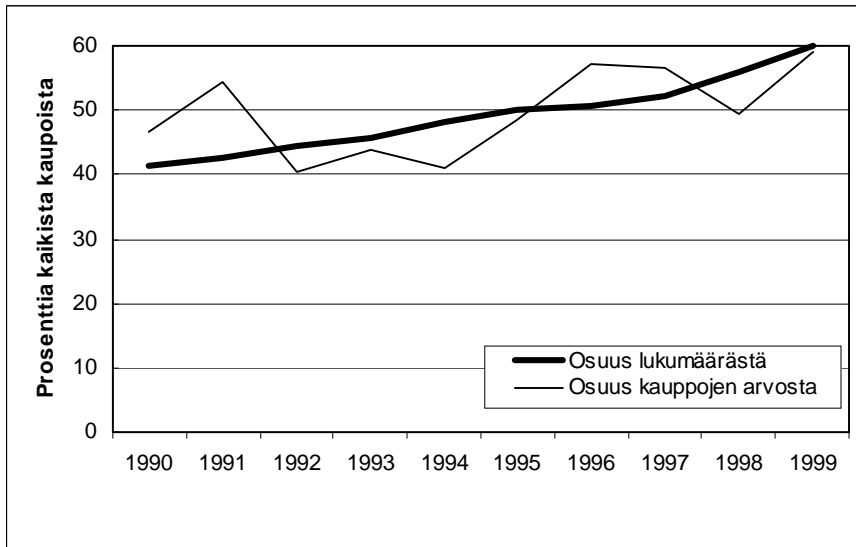
Taulukko 4.1. Maailman arvokkaimmat yritykset vuonna 2000.

Yritys	Toimiala	Markkina-arvo, mrd, US\$
General Electric	Moniala	487
Microsoft	Ohjelmistot	369
Exxon Mobil	Öljyteollisuus	307
Pfizer	Lääketeollisuus	271
Citigroup	Rahoitusala	261
Wal-Mart Store	Vähittäiskauppa	231
AOL Time Warner	Media	230
Royal Dutch/Shell Group	Öljyteollisuus	217
BP	Öljyteollisuus	200
IBM	Tietotekniikka	197

Lähde: Business Week 9.8.2001

Palvelun viennin vaikeudesta johtuen palveluyritysten kansainvälistyminen toteutuu usein ulkomaisen investoinnin avulla. Tällöin yritys joko perustaa itse ulkomaisen tytäryrityksen (greenfield) tai ostaa valmiin yrityksen kohdemaasta. Monesti kansainvälistyminen tehdään nimenomaan yrityskauppojen kautta. Ulkomainen yritys ostaa siis yrityksen, jolla on valmis asiakaskunta ja henkilöstö. Koko maailman kansainvälisistä yrityskaupoista merkittävä osa on kohdistunut palveluyrityksiin (kuvio 4.1).

Kuvio 4.1. Palveluyritysten osuus koko maailman ulkomaisista yrityskaupoista.

Aineistolähde: OECD 2001, laskelmat kirjoittajien

Sekä yrityskauppojen lukumäärällä että markkina-arvolla mitattuna palveluyritysten yrityskaupat ovat kasvaneet 1990-luvulla. Molemmilla mittareilla mitattuna yli puolet yrityskaupoista on kohdistunut palveluyrityksiin. Keskeisempiä yrityskauppojen kohteena olleiden palvelusektorin toimialoja ovat olleet rahoituspalvelut, liiketoiminnan muut palvelut ja tukku- sekä vähittäiskauppa.

Myös monet suuret konsulttitoimistot toimivat hyvin kansainvälisesti. Konsulttitoimistojen liiketoiminta perustuu keskeiseltä osin kykyyn monistaa toimeksiantojen tuloksia. Samalla kun konsulttitoimisto tekee projektin asiakkaalleen, konsulttitoimisto saa kerättyä itselleen arvokasta tietotaitoa. Tätä osaamista he voivat mahdollisesti hyödyntää tulevilla hankkeilla. Toiminnan jatkuessa konsulttiyritys saa kerättyä itselleen valtavan tietopankin, joka sisältää ainutlaatuista tietoa kohdeyrityksistä ja heidän toimialoistaan.

4.2 Palveluyritysten kansainvälistyminen Suomessa

Myös Suomessa palvelusektori on kansainvälistynyt. Kansainvälistyminen on tapahtunut kahta kautta. Yhtäältä Suomeen on tullut ulkomaisia palvelualan kuuluvia yrityksiä, ja toisaalta suomalaiset yritykset ovat laajentaneet toimintaansa ulkomaille. Näistä kanavista ensimmäinen on ollut selvästi tärkeämpi. Suomessa toimiviin palvelualan yrityksiin on ulkomaisten suorien sijoitusten (FDI) kautta investoitu kaikkiaan lähes viisikymmentä miljardia markkaa. Summa vastaa puolta kaikista Suomeen tehdyistä suorista sijoituksista. Sen sijaan Suomesta ulkomaille toimiviin palveluyrityksiin on investoitu vajaa kolmekymmentä miljardia markkaa, mikä vastaa vain noin 15 prosenttia kaikista ulkomaille suuntautuvista investoinneista. Seuraavaan

taulukkoon on koottu henkilöstömäärältään suurimpia Suomessa toimivia ulkomaisten yritysten tytäryhtiöitä. Taulukkoon on merkitty lihavoinnilla yritykset, jotka voidaan luokitella palvelualan yrityksiksi.

Taulukko 4.2. Suurimpia Suomessa toimivia ulkomaisia yrityksiä vuonna 2000 (henkilöstön mukaan suurimmat).

Yritys	Toimiala	Liikevaihto, mmk	Henkilöstö
Merita Pankki	Rahoitus ja sijoitus	23498	11349
ABB-yhtiöt	Elektroniikka	9004	9997
Merita Henkivakuutus	Vakuutus	13161	9630
Skanska	Rakennus	9656	9111
Sanitec	Rakennustarvike	5216	8302
ISS Suomi	Puhtaanapito	881	6306
IBM	Tietotekniikka	2151	4595
Kvaerner Masa-Yards	Metalli	5466	4393
Addtek International	Rakennusaine	3220	4169
Dynea	Kemia ja muovi	6500	3500
Vaasan & Vaasan	Elintarvike	1384	3250
Silja	Kuljetus ja huolinta	2991	3135
ICL Invia	Tietotekniikka	1975	2561
Schenker East	Kuljetus ja huolinta	2647	2528
Tellabs	Elektroniikka	4907	2482
NCC Finland	Rakentaminen	3523	2476
Securitas-Yhtiöt	Vartiointi	647	2387
Sinebrychoff	Elintarvike	3408	2082
Sodexo	Henkilöpalvelut	576	1651
Pilkington Lamino	Kemia ja muovi	992	1480
Siemens	Moniala	1676	1292
Yhteensä		103479	96676

Suomessa toimii siis monia isoja ulkomaisia yrityksiä, joista varsin moni kuuluu palveluun. Erityisesti rahoitusala, rakentamisessa sekä kuljetus- ja huolinta-aloilla toimii hyvin merkittäviä ulkomaisia yrityksiä. Lähes kaikki taulukossa esiintyvät yritykset ovat tulleet Suomeen yritysoston kautta. Tämä tukee aiemmin esitettyä kuviota siitä, että yrityskaupat ovat keskeisin investointimuoto sekä palvelu- että muiden alojen kansainvälistymisessä.

Kuten aiemmin todettiin, suomalaisten palveluyritysten kansainvälistyminen ei ole ollut niin voimakasta kuin ulkomaisten palveluyritysten investoinnit Suomeen. Seuraavan taulukkoon on koottu esimerkkejä suomalaisista palveluyrityksistä, joilla on merkittävää kansainvälistä toimintaa.

Taulukko 4.3. Esimerkkejä suomalaisten palveluyritysten kansainvälistymisestä (tiedot ovat vuodelta 2000)

	Koko liikevaihto, mmk	Ulkomaantoiminta, mmk	, josta vienti, mmk
Sonera	12230	587	119
Elisa	7398	580	480
Tietoenator	6659	3663	63
Lemminkäinen	5735	696	194
YIT	7345	870	414
ICL Invia	1975	Ei tiedossa	123
F-secure	244	Yli 178	101
Done	196	68	Ei tiedossa
SRV-Viitokset	2524	206	Ei tiedossa
Amica	1971	710	Ei tiedossa
Novo Group	1899	206	Ei tiedossa
Proha	215	85	Ei tiedossa

Listalla olevat yritykset edustavat operaattori-, IT-, rakentamis- ja ruokala-aloja. Myös joillakin muilla aloilla on laajaa kansainvälistä toimintaa. Esimerkiksi osa vakuutusyhtiöistä ja pankeista toimii kansainvälisesti. Varsinaisten palvelualan yritysten lisäksi monen suomalaisen teollisuusyrityksen liikevaihdosta merkittävä osa tulee palvelusta. Esimerkiksi hissejä valmistavan Koneen liikevaihdosta yli 60 prosenttia tulee huolto- ja kunnossapitotoiminnasta. Selvää rajalinjaa palvelu- ja teollisuusyritysten välille onkin usein vaikea vetää. Koneen esimerkki kuvaa kuitenkin hyvin sitä, että kansainvälistyneiden suomalaisyritysten palvelut ovat usein suunnattu yrityssectorille ja vähäisemmässä määrin suoraan kuluttajille.

5. KESKUSTELUA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

5.1 Palveluyritykset ovat kansainvälistyneet nopeasti

Palveluiden viennin ja palvelusektorin ulkomaaninvestointien kasvu on teollisuusmaissa ollut viimeisten vuosikymmenien aikana nopeampaa kuin teollisuustuotteiden viennin ja teollisuuden suorien sijoitusten kasvu. 1990-luvulla palveluiden vienti kasvoi samaa vauhtia kuin teollisuustuotteiden, mutta investointien kasvu jatkui voimakkaasti. Palveluissa suorat sijoitukset ovat selvästi tärkeämpi kansainvälistymisen muoto kuin vienti, mutta sekä viennillä että sijoituksilla mitattuna palvelut ovat kansainvälistyneet nopeammin kuin teollisuus. Tähän on kolme merkittävää syytä (vrt. Ylä-Anttila, 1997 ja Leiponen, 2001).

Ensiksi, palveluiden ja palveluyritysten kansainvälistyminen on ”seurannut teollisuutta”. Yrityspalveluita – kuten rahoitus-, konsultointi-, huolto- ja tutkimuspalveluita – tuottavat yritykset ovat kansainvälistyneet asiakasyritystensä mukana. *Toiseksi*, palveluiden ja aineettomien tuotteiden ja tuotannontekijöiden kauppaa on vapautettu merkittävästi 1980- ja erityisesti 1990-luvulla. *Kolmanneksi*, palveluyritykset ovat voimakkaasti erikoistuneet ja luoneet yrityskohtaisia kilpailuetuja (palvelukonsepteja, toimintatapoja, johtamismenetelmiä), joiden varaan kasvu perustuu. Näiden kilpailuettujen luomiseksi tehdyt (aineettomat) investoinnit on mahdollista hyödyntää vain kansainvälisesti toimimalla. Kiinteät kustannukset voidaan jakaa suurille volyyymeille eli hyödynnetään skaalaetuja.

Suomen palvelusektorin vienti ja kansainvälistyminen ovat poikenneet jonkin verran teollisuusmaiden keskimääräisestä kehityksestä. Pitkällä aikavälillä palveluviennin osuus kokonaisviennistä on kyllä noussut, mutta 1990-luvun laman jälkeinen teollisuustuotteiden viennin kasvu oli siinä määrin nopeaa, että tuo perustrendi taittui. Teollisuustuotteiden viennin nopeassa kasvussa palveluilla oli kyllä oma roolinsa. Tuotannon ja viennin kasvu teollisuudessa ei olisi ollut mahdollista ilman voimakasta rakennemuutosta. Keskeinen osa tätä muutosta on ollut keskittyminen ydintoimintoihin sekä siihen liittyvä verkottuminen ja ulkoistaminen. Monet yritysten sisällä aiemmin tuotetut palvelut ovat siirtyneet yrityksen ulkopuolella tehtäviksi, minkä seurauksena nimenomaan yrityspalvelut ovat kasvaneet nopeasti. Samanaikaisesti monien teollisuusyritysten toiminta on tullut yhä palveluvaltaisemmaksi: tutkimus- ja kehitystoiminta, rahoitus, koulutus- ja huoltopalvelut, markkinointi, tietoliikenne ja kuljetukset ovat kasvattaneet osuuttaan varsinaisen tavaratuotannon rinnalla ja osana.

Raja teollisuuden ja palveluiden välillä on hämärtynyt. Teollisuudesta on tullut palveluita ja palveluista teollisuutta. Monet perinteisetkin teollisuusyritykset ovat siirtymässä palveluliiketoiminnan suuntaan. Palveluiden osuus niiden toiminnasta kasvaa ja samalla osa palveluista

Palveluista teollisuutta ja teollisuudesta palveluita

Hyvä esimerkki teollisuuden ja palveluiden ohueksi käyneestä rajasta on Nokian päätös (30.8.2001) ulkoistaa osa tuotekehitystään siirtämällä 320 työntekijää Tietoenatorin palvelukseen. Tietoenator tekee Nokian matkapuhelinverkkotoimintaan liittyvää ohjelmistokehitystyötä ja vastaa sopimuksen mukaan toisen ja kolmannen sukupolven verkkojen testaus- ja ylläpitotehtävistä. Tietoenator on Suomen suurin tietotekniikkapalveluiden monialayritys, joka hoitaa mm. monien yritysten palkkahallintoa.

Esimerkki teollisuusyrityksen muuntautumisesta palveluyritykseksi on konepajakonserni Metson Future Care-ohjelma, jonka tavoitteena on luoda mm. paperikoneiden vian tunnistukseen, huoltoon ja ylläpitoon liittyvää palveluliiketoimintaa. Suurin osa palveluista tuotetaan itse, mutta osa hankitaan myös ulkoa. (Ks. Koski – Rouvinen – Ylä-Anttila, 2001 sekä Viitamo, 2000).

ostetaan niihin erikoistuneilta yrityksiltä. Palveluliiketoiminnan kansainvälisen kasvun tekee mahdolliseksi tieto- ja viestintäteknologian kehitys, jonka seurauksena osa palveluista voidaan digitalisoida ja tuottaa maantieteellisestä sijainnista riippumattomasti.¹

5.2 Suomen palvelualojen vahvuudet ja heikkoudet

Kansainvälisesti vertaillen Suomen vahvoja osaamisalueita ovat tietotekniikkapalvelut sekä tekninen suunnittelu ja konsultointi (ks. esim. Kässi, 1997, Paija, 2001 sekä Kox, 2001). Kansainvälisten vertailujen mukaan yrityspalveluiden (liike-elämän palveluiden) ulkomaankauppa suhteessa BKT:hen on Suomessa yksi korkeimmista pienissä teollisuusmaissa. Erityisesti tietotekniikkapalveluiden kauppa on kasvanut merkittävästi: niiden vienti oli vuonna 2000 jo noin 8 mrd. mk, yli kaksi kertaa suurempi kuin vastaava tuonti. Suomalaisyrietykset ovat keskittyneet mm. tietoturvapalveluihin, joiden kysynnän voi arvioida kasvavan nopeasti, kun langattoman viestinnän osuus tietoliikenteestä lisääntyy.

Juuri tietotekniikkapalveluiden tase on merkittävästi vaikuttanut siihen, että palvelutaseen alijäämä on 1990-luvun alun jälkeen tuntuvasti pienentynyt. Alijäämän pienentyminen näyttää viime vuosina kuitenkin pysähtyneen. Vastapainona vientiään lisänneille aloille monet palvelualat ovat menettäneet asemiaan rajojen avautumisen seurauksena. Näin on tapahtunut esimerkiksi kuljetuksissa ja erityisesti rahtiliikenteessä. On selvää, että aloilla, joilla kilpaillaan pääosin alhaisilla kustannuksilla, Suomi ei voi olla pitkällä aikavälillä kansainvälisesti kilpailukykyinen.

¹ Terrori-isku USA:ssa saattaa tietenkin hidastaa tätä kehitystä. Avoimiin tietoverkkoihin ja globaaliin liiketoimintaan perustuva maailmantalouden kasvu voi ainakin joksikin aikaa kääntää suuntaansa. Perustrendi tuskin kuitenkaan muuttuu, mutta joidenkin alojen kansainvälistyminen saattaa hyvinkin hidastua.

5.3 Uusia mahdollisuuksia etsitään

Osa suomalaisista kuluttajapalveluista on myös kansainvälistymässä. Uusia mahdollisuuksia etsitään erityisesti hyvinvointipalveluista – sosiaali- ja terveyspalvelut, hoivapalvelut – joiden tuottamiseen on monissa maissa jo syntynyt kansainvälisesti menestyviä yrityksiä². Erityisesti lähialueet ovat kiinnostavia kansainvälistymiskohteita. Ulkomaiset esimerkit näyttävät viittaavan siihen, että kansainvälisille markkinoille siirtyminen edellyttää ketjuuntumista ja yhteistyösopimuksia paikallisten yritysten kanssa. Yksi mahdollisuus on myös yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyö, Suomessa kehitettyjen palveluiden tuotteistaminen ja palvelukonseptien vienti yhteisinä projekteina.

Palveluiden – erityisesti osaamisintensiiivisten yrityspalveluiden – viennissä ja kansainvälistymisessä on valtaisa potentiaali. Tämä perustuu yrityskohtaiseen erityisosaamiseen, jota palveluyritys voi kartuttaa jatkuvasti asiakasyrityksiltään oppimalla. Ennen pitkää tämä osaamispääoma tuottaa merkittäviä skaalaetuja palvelun tuottajayritykselle ja tehokkuusetuja asiakasyrityksille. Tietointensiiivisten yrityspalveluiden kasvu perustuu juuri tähän tiedon välittäjän rooliin: palveluyritys voi oman tietämyksensä ja asiakastietojensa avulla saada kunkin alan parhaat käytännöt leviämään nopeasti.

² Tällainen yritys on esimerkiksi ruotsalainen Carema, jonka liikevaihto vuonna 2000 oli yli miljardi markkaa ja joka on aloittanut terveys- ja hoivapalveluiden tuottamisen myös Suomessa. Yritys toimii jo kaikissa Pohjoismaissa ja on kasvanut viime vuosina erittäin nopeasti. Suurin suomalainen terveydenhoitoalan yksityinen yritys, Mehiläinen, on laajentamassa toimintaansa voimakkaasti pääomasijoittajien (Sitra, Capman) rahoituksella. Tavoitteena on mennä mm. osakkaaksi Pietarissa toimivaan lääkäriasemaan.

Lähteitä:

Koski – Rouvinen – Ylä-Anttila (2001), Uuden talouden loppu?. ETLA ja Sitra. Taloustieto Oy. Helsinki.

Kox, Henk (2001), Exposure of the business services industry to international competition. CPB (Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis), Report 010, 2001. The Hague.

Kässi, Tuomo (1997), The Engineering Industry - Development Paths and Roles of Engineering Companies. ETLA A 26. Taloustieto Oy. Helsinki.

Leiponen, Aija (2001), Knowledge Services in the Innovation System. ETLA, Sarja B. Taloustieto Oy Helsinki.

New Patterns of Industrial Globalisation (2001), OECD

Paija, Laura (ed.), Finnish ICT Cluster in the Digital Economy. ETLA B 176. Taloustieto Oy. Helsinki

Viitamo, Esa (2000), Metsäklusterin palvelut - kilpailukykyanalyysi. ETLA Keskusteluaiheita Nro 727.

Widgren – Kaitila, (2000), Transitoliikenne ja välityskauppa Venäjälle, ETLA, Sarja B 163. Taloustieto Oy. Helsinki.

Ylä-Anttila, Pekka (1997), Globalization, Industrial Networks and Services. A paper presented at the 12th Meeting of the Voorburg Group on service statistics. Copenhagen September 1997.

Tilastolähteet:

Kansantalouden Tilinpito (2001), Tilastokeskus

Main Economic Indicators, June 2001, OECD

Matkailutilasto 2001, Liikenne ja matkailu 2001:11, Tilastokeskus

National Accounts of OECD Countries, Detailed Tables, Volume II 1988-1999 (2001), OECD

Services Statistics on International Transactions (1998), OECD

Services Statistics on Value Added and Employment (2000), OECD

LIITE 1**Palvelujen vienti/tuonti määrittely**

Tilastokeskuksen laatima palvelujen määrittelyluokitus. Ryhmittely vastaa kansainvälisten organisaatioiden palvelutietojen harmonisointipyrkimyksiä.
(Lähde: eija.pohjansaari@tilastokeskus.fi).

264 Posti- ja kuriiripalvelut

%%Posti- ja kuriiripalvelut

%%Postilokeron vuokraus, poste restante -palvelu

%%Postimerkkien myyminen, rahamääräykset yms.

%%Pikakuljetuspalvelut

† mukaan ei lasketa lentokuljetuksena siirrettävää postia ja postilähetysten valmistelupalveluita.

247 Telekommunikaatiopalvelut

%%äänen, kuvan tai muun tiedon lähetys puhelimen, telexin, sähkeen, radion- ja televisiokaapelin, satelliitin tai sähköpostin välityksellä. Liike-elämän nettipalvelut, matkapuhelimien palvelut, internetin 'backbone' palvelut ja 'on-line access' palvelut.

†mukaan ei lasketa siirrettävän tiedon arvoa, puhelimien verkkolaitteen asentamista, tietokantapalveluita ja muita tietokoneisiin liittyviä palveluita, joilla voidaan käsitellä tietokantaserveistä saatua tietoa.

250 Rakentaminen ulkomailla ja Rakentaminen Suomessa

%%Rakennus- ja asennusprojektit, jotka suoritetaan väliaikaisesti ulkomailla

%%Yrityksen työntekijän, joka työskentelee rakennus- ja / tai asennusprojektissa ulkomailla, suorittamat rakennuspalvelut

%%Rakennuspalvelu käsittää rakentamisen, korjauksen, asentamisen ja purkamisen

%%Rakennusprojektia varten yrityksen kohdemaahan viemät tavarat kirjataan rakennuspalveluiden viennin arvoon.

† isäntämaassa hankittujen tavaroiden kustannukset kirjataan muihin liike-elämän palveluihin.

† ulkomailla sijaitsevan tytäryritysten tai haarakonttorien projektitoita ei lasketa mukaan palveluvientiin

† koneiden vuokraus kuuluu käyttöliising-ryhmään

253 Vakuutusmaksut ulkomaille ja vakuutuskorvaukset ulkomailta

%%Ulkomaisten henkilöiden vakuutuksen hankkiminen kotimaisilta yrityksiltä. Rahtivakuutukset, muut suoriin vakuutuksiin liittyvät palvelumaksut ja jälleenvakuutuspalvelut. Välittäjien komissiot, välityspalkkiot, neuvontapalvelut, vahingonkorvauksen arvioimiset, yms.

† mukaan ei lasketa maksettuja saatavia, vakuutusten nettomaksuja eikä kotimaisten instituutioiden eläkemaksuja ulkomaalaisille.

263 Tietotekniikkapalvelut

%%Laitteistoon-, ohjelmistoon- ja tietojenkäsittelyyn liittyvät palvelut

%%Laitteistojen ja ohjelmistojen konsultointi ja käyttöönottopalvelut, tietokoneiden ja niiden oheislaitteiden kunnossapito ja korjauspalvelut, tietokoneiden hallintaan liittyvät neuvonta- ja avustuspalvelut

%%Ohjelmistoihin liittyvä tekninen konsultointi, tietokantojen kehittäminen ja varastointi, ylläpito- ja muut tukipalvelut mm. koulutus, tietojenkäsittelypalvelut kuten tallentaminen, taulukointi, osituskäyttöön perustuva prosessointi jne. mukaan ei tule valmiiden ohjelmistojen hankkimista eikä yleistä tietokonekoulutusta.

264 Informaatiopalvelut

%% uutistoimisto ja tietokantapalvelut

%%uutisten, valokuvien ja artikkelien hankkiminen tiedotusvälineille

%tietokantojen käsitteenmuodostus, tietojen varastoiminen ja levittäminen, tietokantahaut ja tietokonevälitteiset hakupalvelut
 %maksut tietokantapalveluista, joita ei voi erottaa niihin liittyvistä telekommunikaatiopalveluista (jos telekommunikaatiopalvelumaksut ovat pienemmät)
 † ohjelmistoihin liittyvät lisenssit ja royaltit kirjataan kohtaan 266

266 Rojalit ja lisenssimaksut

%maksujen vaihto kotimaisen ja ulkomaisen toimijan välillä aineettoman, ei-tuotetun, ei-rahoituksellisen varan tai omistusoikeuden sallitusta käytöstä
 %aineettoman varan esim. tavaramerkin, copyrightin, patentin, prosessin, tekniikan, mallin, tuotanto-oikeuden, franchisingin tai tietokoneohjelmiston käyttö
 %lisenssisopimus, tuotetun originaalin tai prototyypin käyttö, esim. käsikirjoitus, filmi jne.
 † mukaan ei kuulu audiovisuaalisten tuotteiden jakeluoikeudet. Ne kuuluvat kohtaan 288.

269 Välityspalvelut ja muut kauppatoimintaan liittyvät palvelut

%Dealereiden ja agenttien saamat komissiot ja välityspalkkiot tavara - ja palvelukaupasta. Mukaan lasketaan alusten ja lentokoneiden transaktiot sekä huutokauppatoiminta
 %Kotimaisen yrityksen tavaroiden osto ulkomaiselta yritykseltä ja tavarain jälleenmyynti ulkomaiselle yritykselle. Välityspalkkio on ostohinnan ja myyntihinnan välinen marginaali.
 † Mukaan ei lasketa franchisingmaksuja (kuuluvat rahoituspalveluihin) eikä kuljetuksiin liittyviä maksuja (kuuluvat kuljetuspalveluihin)

272 Käyttöliising (vuokraus)

%Laivojen, alusten, kuljetuskaluston, junavaunujen ym. vuokrauksen ilman miehistöä.
 † ei sisällä rahoitusliisingiä, telekommunikaatiolinjojen vuokrausta eikä kiinteistöjen vuokrausta. Alusten vuokraus miehistöineen kuuluu kuljetuspalveluihin.

Sekalaiset liike-elämänpalvelut, ammatti- ja tekniset palvelut

274 Laki-, ja tilinpito-, hallinto- ja pr-palvelut

%Lainopillinen neuvonta ja edustaminen laki-, juridinen asetuksenmukaisissa proseduureissa
 %Oikeudellisten dokumenttien ja instrumenttien valmistelemine
 %Sertifikoinnin konsultointipalvelut
 %Tilintarkastus ja kirjanpito-palvelut. Veroneuvonta ja verotuksellisten asiakirjojen valmistelu. Tilinpäätöstietojen ym. rahoituksellisten erien analysointipalvelut.
 %Johdon konsultointi liittyen operatiiviseen toimintaan, strategiaan, yleiseen organisaation suunnitteluun ja kontrolliin.

278 Mainonta-, markkinointitutkimus- ja gallupkyselypalvelut

%Mainostoimistojen tekemä mainoksen suunnittelu, toteutus ja markkinointi
 %Mainostilan myynti ja ostaminen
 %Kaupallisten messujen näyttelypalvelut
 %Tuotteiden myynninedistäminen ulkomailla
 %Markkinointitutkimukset

279 Tutkimus- ja kehittämisspalvelut

Kotimaisen ja ulkomaisen toimijan väliset palvelut, jotka liittyvät perustutkimukseen
 %soveltavaan tutkimukseen
 %kokeellisten uusien tuotteiden ja prosessien kehittäminen

280 Arkkitehti-, insinööri- ja muut tekniset palvelut.

%Kaupunkien ja muiden kehittämissprojektien arkkitehtuurinen suunnittelu
 %projektisuunnittelu, toteutus ja valvonta mm. padot, sillat, lentokentät, avaimet käteen projektit yms.
 %kartografia-, tuotetestaus-, sertifikaatio- ja tekniset tarkastuspalvelut.

281 Maatalous-, kaivannais- ja muut prosessointipalvelut

%maatalouskoneiden hankkimine kuljettajineen
 %sadonkorjuu, sadonkäsittely, tuholaitsten torjunta, eläimien ylläpito- ja ruokintapalvelut

- %metsästys, metsänkorjuu, kalastus
- %öljy- ja kaasukenttien palvelut, poraus, öljynporaustornien rakentaminen, korjaus ja purkamispalvelut
- %mineraalien etsiminen ja tutkiminen
- %ympäristönhuoltopalvelut, jätehuolto, jätteiden polttopalvelut, erikoiskäsittelypalvelut, puhtaanapito yms. palvelut
- %koneiden ylläpito ja korvauspalvelut

284 Muut sekalaiset liike-elämän palvelut, ammattipalvelut ja tekniset palvelut

- %henkilöstön rekrytointipalvelut
- %turvallisuus ja tutkintapalvelut
- %käännös- ja tulkkauspalvelut
- %valokuvauspalvelut
- %rakennusten siivouspalvelut ym.

285 Palvelut tytär- ja osakkuusyriitysten ja sivuliikkeiden välillä, muualle kuulumattomat

- %Ulkomaisten tytäryhtiöiden ja kotimaisen emoyhtiön väliset palvelut, muualle luokittelemattomat, maksut emoyhtiölle hallinnollisista kustannuksista, emoyhtiön siirtämät varat tytäryhtiölle kattamaan yleisiä kustannuksia ym.

288 Audio-visuaaliset ja siihen liittyvät palvelut

- %Audiovisuaaliset palvelut, kuten elokuvien tuotantopalvelut filmille tai videolle
- %radion ja televisio-ohjelmien tuotantopalvelut
- %musiikin äänityspalvelut
- %audiovisuaalisten laitteiden vuokraus
- %paikallisen tuottajan, ohjaajan ja näyttelijöiden saamat palkkiot tuotannosta ulkomailla
- %ulkomaisen tuottajan, ohjaajan, näyttelijöiden saamat palkkiot tuotannosta raportoivan yrityksen kotimaassa.
- %palkkiot jakeluoikeuksien myymisestä medialle rajoitetusta näytöskerrasta tietyllä alueella
- %teatteri- ja musiikkipalveluista, urheilu- ja sirkustapahtumista maksetut palkkiot näyttelijöille, tuottajille jne.
- %edellisestä maksetut jakelupalkkiot televisiolle, radiolle ja filmille.
- † mukaan ei kuulu filmien, television- ja radio-ohjelmien, nauhoitetun musiikin sävellysten ja kirjojen ostaminen/myyminen

289 Muut henkilökohtaiset palvelut, kulttuuri- ja virkistyspalvelut

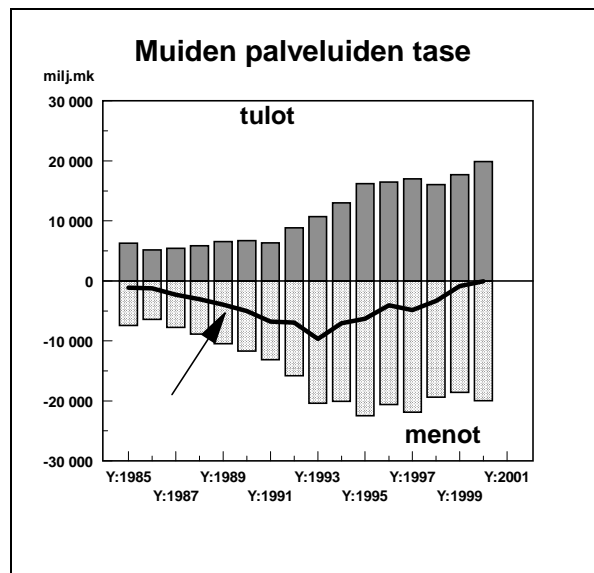
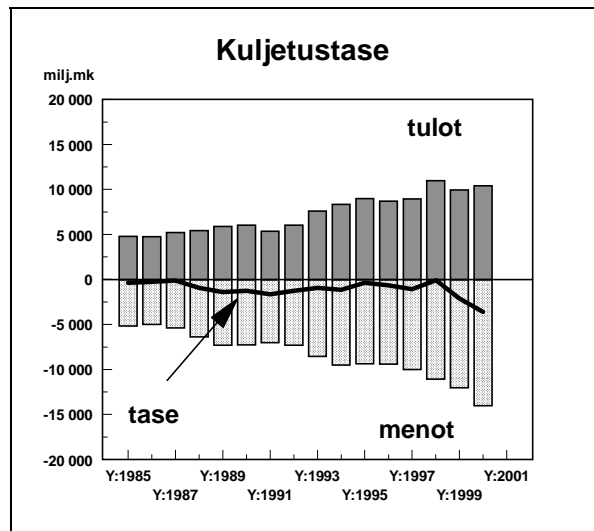
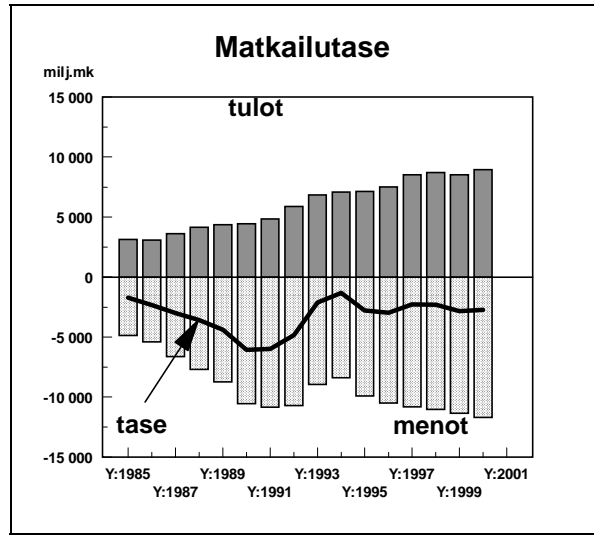
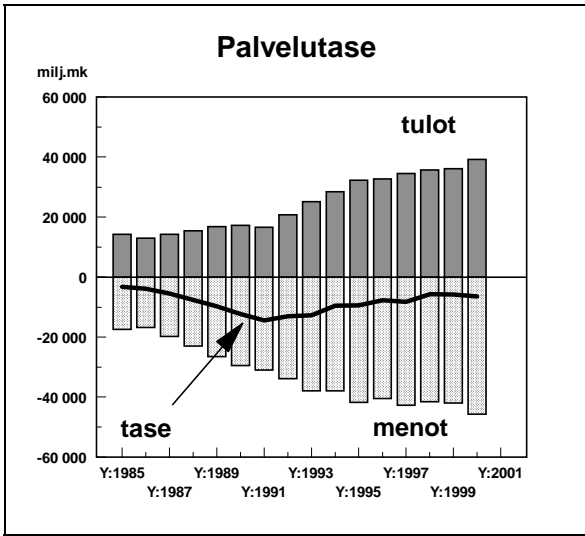
- %työntekijän kouluttautumiseen ja kouluttamiseen liittyvät maksut.
- %Terveyspalvelut, jotka on annettu paikan päällä.
- %Erilaiset kulttuuri ja virkistyspalvelut

982 Muut erittelemättömät palvelut

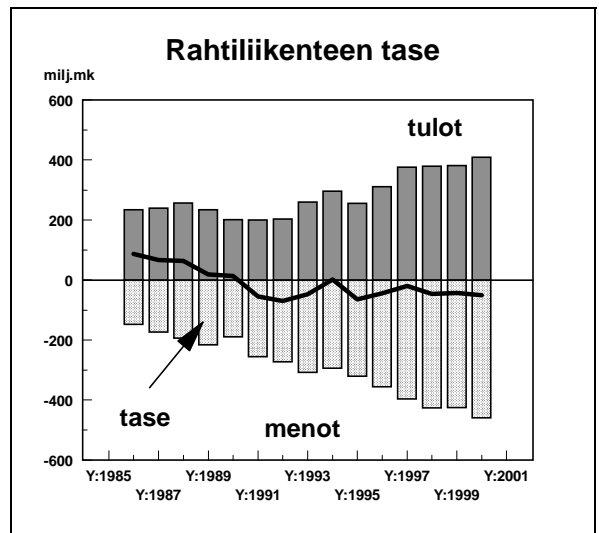
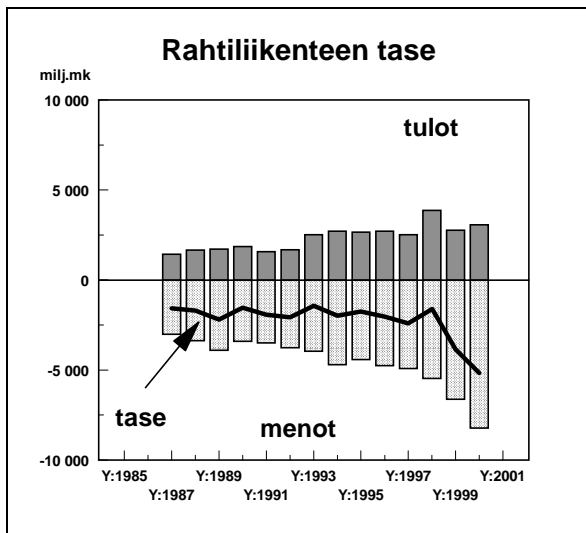
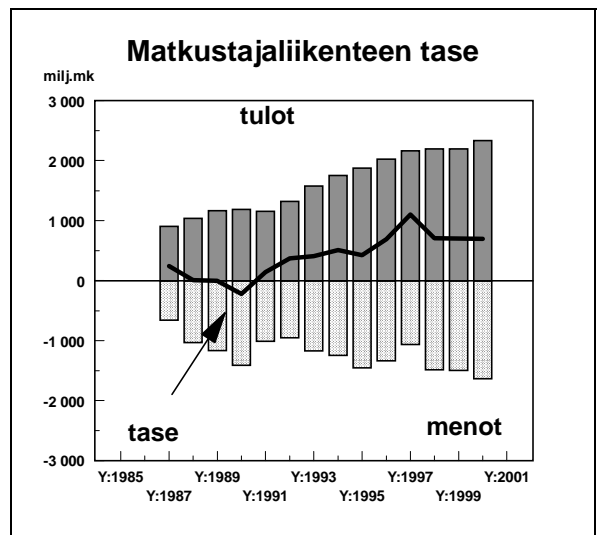
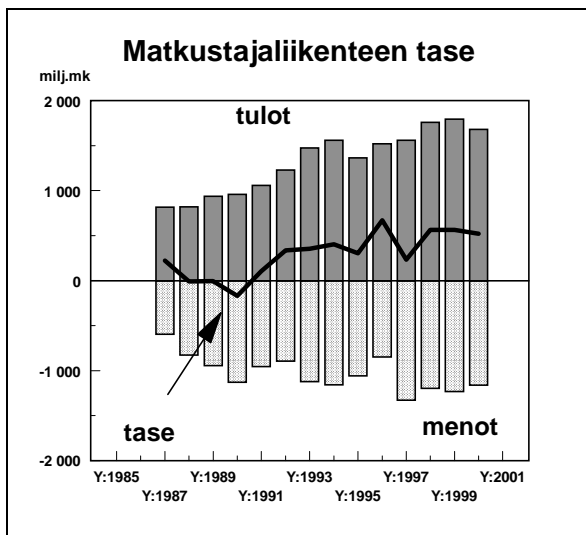
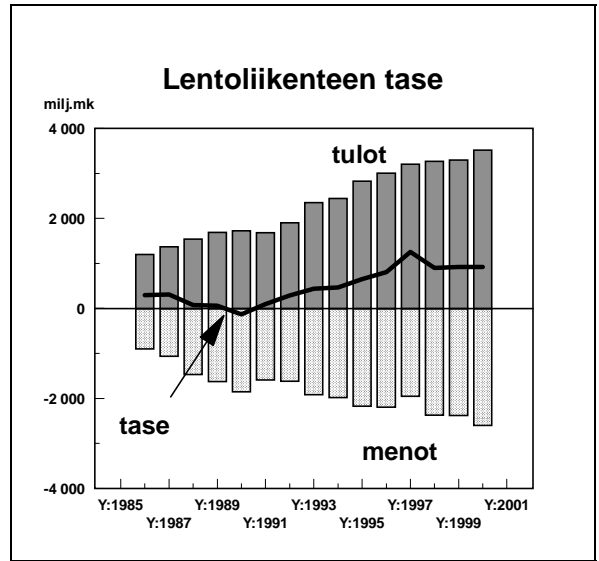
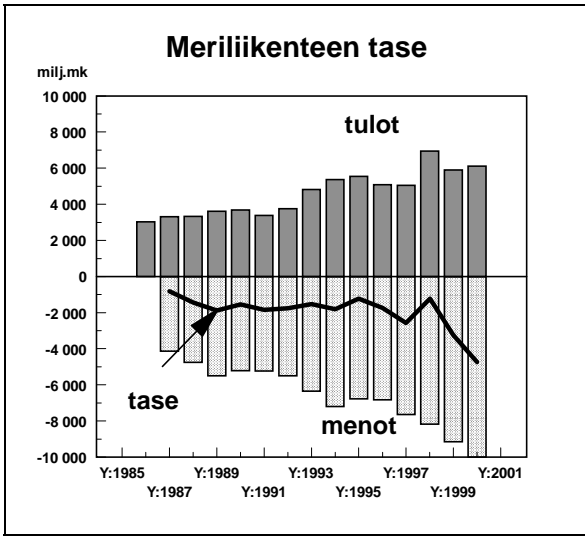
- %palvelut, joita ei voida annetulla palvelutyypityksellä luokitella.

LIITE 2

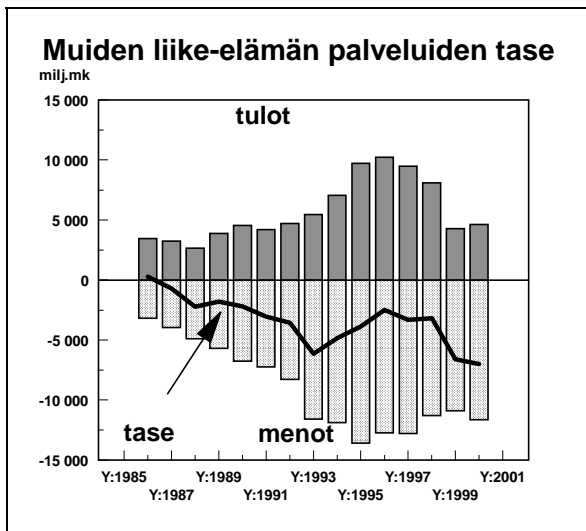
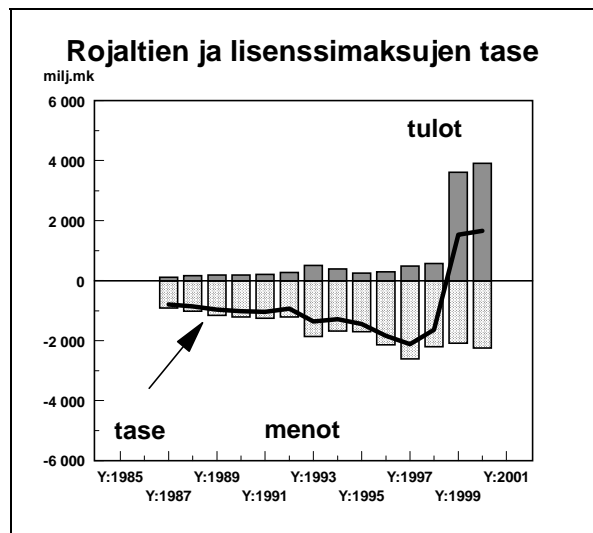
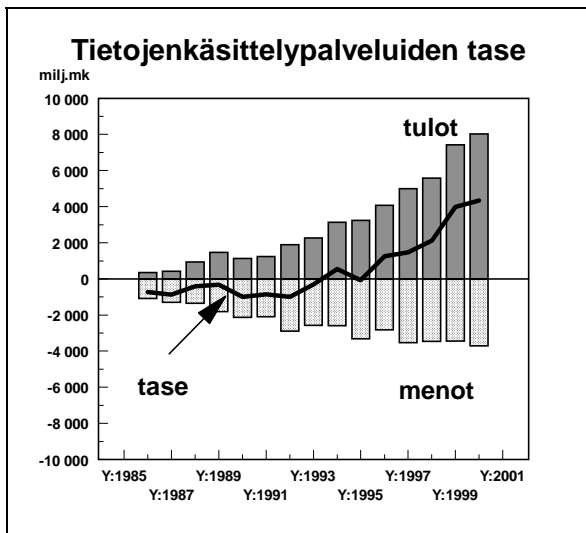
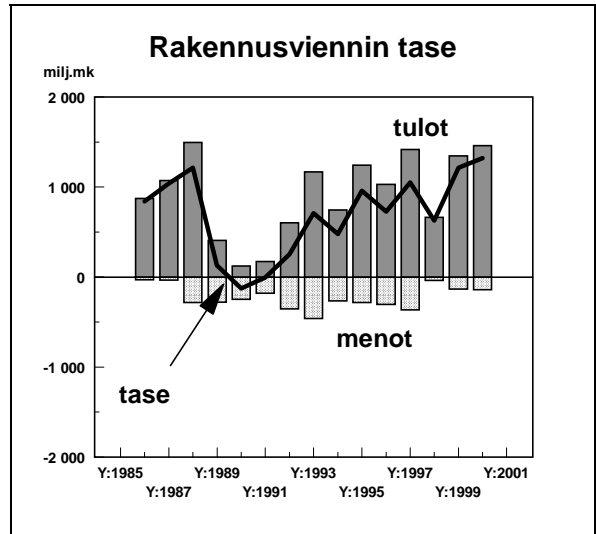
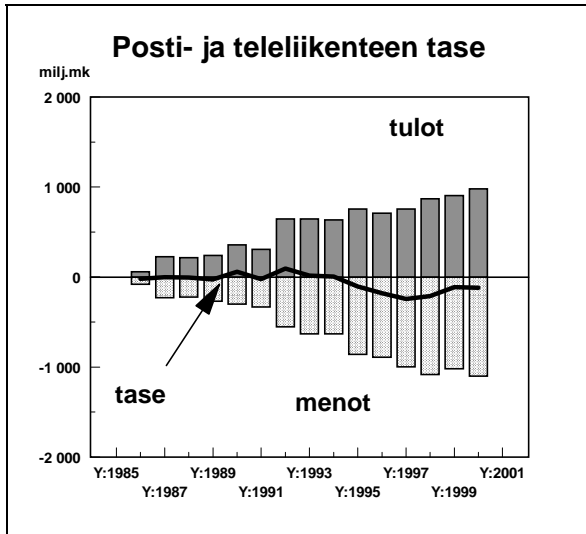
PALVELUTASE JA PÄÄRYHMÄT

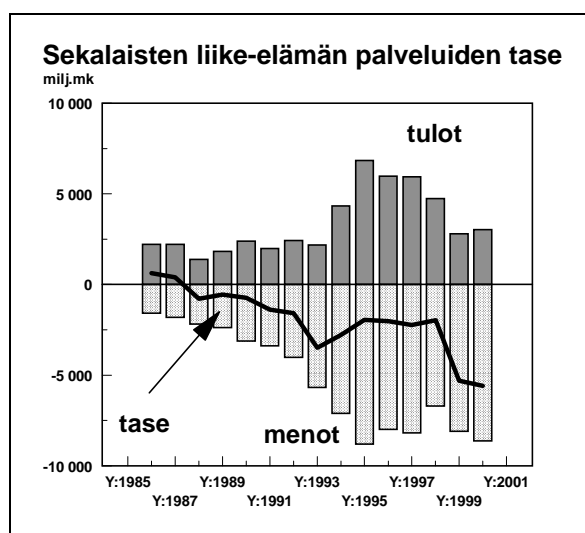
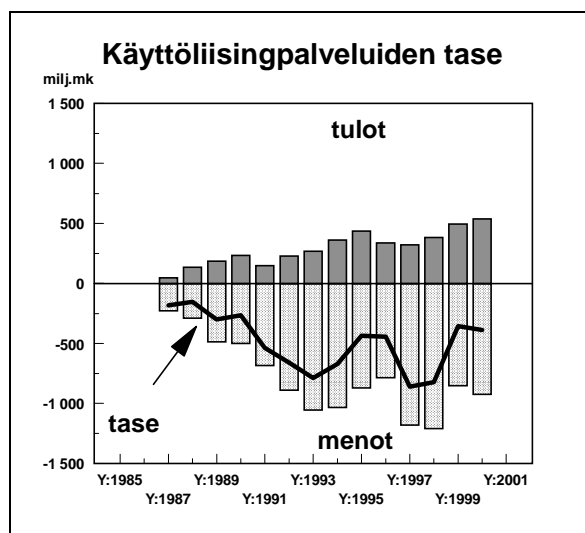
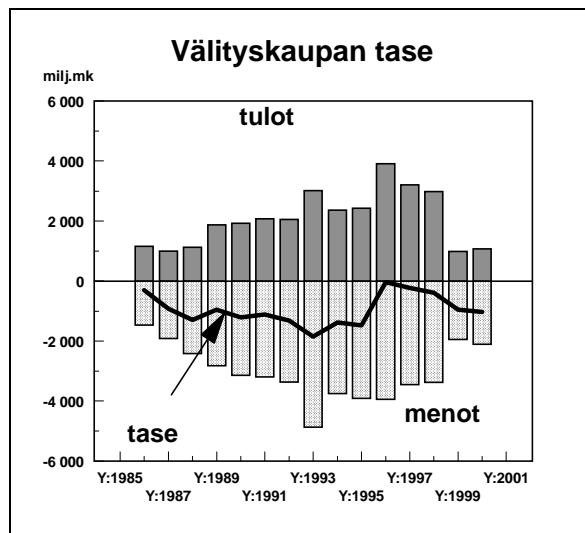
KULJETUSTASE

MUIDEN PALVELUJEN TASE

MUIDEN LIIKE-ELÄMÄN PALVELUJEN TASE

ELINKEINOELÄMÄN TUTKIMUSLAITOS (ETLA)

THE RESEARCH INSTITUTE OF THE FINNISH ECONOMY

LÖNNROTINKATU 4 B, FIN-00120 HELSINKI

Puh./Tel. (09) 609 900

Telefax (09) 601753

Int. 358-9-609 900

Int. 358-9-601 753

<http://www.etla.fi>

KESKUSTELUAIHEITA - DISCUSSION PAPERS ISSN 0781-6847

- No 734 STEFAN NAPEL – MIKA WIDGRÉN, Inferior Players in Simple Games. 14.09.2000. 35 p.
- No 735 KARI E.O. ALHO, Optimal Fiscal and Monetary Policies in a Recession: Is There a Way Out of the Trap in an Open Economy? 26.09.2000. 34 p.
- No 736 ERIK PLUG – WIM VIJVERBERG, Schooling, Family Background, and Adoption: Is it Nature or is it Nurture? 27.09.2000. 22 p.
- No 737 ERKKI KOSKELA – MATTI VIRÉN, Is There a Laffer Curve between Aggregate Output and Public Sector Employment? 10.10.2000. 19 p.
- No 738 PASI HUOVINEN, Työhön ja vapaa-aikaan liittyvä matkailu Helsinkiin. Analyysi majoitus-tilastosta. 24.10.2000. 21 s.
- No 739 HANNU PIEKKOLA, Unobserved Human Capital and Firm-Size Premium. 08.11.2000. 33 p.
- No 740 JOHANNA ALATALO – JUHA HONKATUKIA – PETRI KERO, Energiaturpeen käytön taloudellinen merkitys Suomessa. 08.11.2000. 51 s.
- No 741 JUKKA LASSILA – TARMO VALKONEN, Pension Prefunding, Ageing, and Demographic Uncertainty. 01.12.2000. 21 p.
- No 742 PENTTI SYDÄNMAANLAKKA, The New Challenges, Roles and Competencies of Human Resource Management. 01.12.2000. 6 p.
- No 743 EVA M. MEYERSSON-MILGROM – TROND PETERSEN – RITA ASPLUND, Pay, Risk, and Productivity. The Case of Finland, 1980-1996. 15.12.2000. 26 p.
- No 744 MATTI VIRÉN, Fiscal Policy, Automatic Stabilisers and Policy Coordination in EMU. 21.12.2000. 30 p.
- No 745 JAAKKO KIANDER – MATTI VIRÉN, Measuring Labour Market Flexibility in the OECD Countries. 21.12.2000. 15 p.
- No 746 HANNU HERNESNIEMI – PEKKA LINDROOS, Socio-economic Impact of European Single Market on Lithuanian Companies. Methodology Manual. 27.12.2000. 73 p.
- No 747 PEKKA ILMAKUNNAS – MIKA MALIRANTA, The Turnover of Jobs and Workers in a Deep Recession: Evidence from the Finnish Business Sector. 08.01.2001. 20 p.
- No 748 ARI HYYTINEN, Loan Market Equilibrium with Difference of Opinion and Imperfect Competition. 18.01.2001. 41 p.
- No 749 ARI HYYTINEN, Information Production, Banking Competition and The Market Structure of The Banking Industry. 18.01.2001. 43 p.

- No 750 PASI HUOVINEN – HANNU PIEKKOLA, Unemployment and Early Retirements of the Aged Workers in Finland. 07.02.2001. 40 p.
- No 751 ERKKI KOSKELA – MARKKU OLLIKAINEN – MIKKO PUHAKKA, Renewable Resources in an Overlapping Generations Economy without Capital. 12.02.2001. 26 p.
- No 752 KARI ALHO – COLIN HAZLEY– HANNU HERNESNIEMI – MIKA WIDGRÉN, EU:n itälaajenemisen vaikutukset Suomen tuotantorakenteeseen. 22.02.2001. 34 s.
- No 753 RITA ASPLUND, Mobility and Earnings. An analysis of Finnish manufacturing and services. 08.03.2001. 48 p.
- No 754 OLAVI RANTALA, Toimialojen ja avainklustereiden tuotannon ja työllisyyden pitkän ajan kehitys. 15.03.2001. 52 s.
- No 755 JUHA HONKATUKIA – MARKKU OLLIKAINEN, Towards Efficient Pollution Control in the Baltic Sea. An anatomy of current failure with suggestions. 29.03.2001. 26 p.
- No 756 GREGORY S. AMACHER – ERKKI KOSKELA – MARKKU OLLIKAINEN, Optimal Forest Policies in an Overlapping Generations Economy with Timber and Money Bequests. 17.04.2001. 24 p.
- No 757 MIKA MALIRANTA, Productivity Growth and Micro-level Restructuring. Finnish experiences during the turbulent decades. 20.04.2001. 67 p.
- No 758 ERKKI KOSKELA – RONNIE SCHÖB, Optimal Factor Income Taxation in the Presence of Unemployment. 23.04.2001. 16 p.
- No 759 JUHA FORSSTRÖM – JUHA HONKATUKIA, Suomen ilmastostrategian kokonaistaloudelliset kustannukset. 24.04.2001. 28 s.
- No 760 PETRI BÖCKERMAN, Tietokone- ja informaatioteknologian vaikutukset työmarkkinoihin. 12.06.2001. 16 s.
- No 761 COLIN HAZLEY, EU Enlargement and Finnish Forest Industry: A Special Emphasis on the Packaging Industry. 22.06.2001. 110 p.
- No 762 KARI E.O. ALHO, Catching up and Unemployment in the EU. 05.07.2001. 10 p.
- No 763 PIA WALDEN – PEKKA YLÄ-ANTTILA, Skenaariot ja kansantalous 2026. Kansainvälisten skenaarioiden tulevaisuuskuvia Suomen näkökulmasta. 30.07.2001. 21 s.
- No 764 OLAVI RANTALA, EU:n itälaajenemisen vaikutus Suomen väestökehitykseen. 03.09.2001. 15 s.
- No 765 JUKKA LASSILA – TARMO VALKONEN, Ageing, Demographic Risks, and Pension Reform. 03.09.2001. 34 p.
- No 767 REIJO MANKINEN – JYRKI ALI-YRKKÖ – PEKKA YLÄ-ANTTILA, Palveluiden vienti ja kansainvälistyminen. 25.09.2001. 42 s.

Elinkeinoelämän Tutkimuslaitoksen julkaisemat "Keskusteluaiheet" ovat raportteja alustavista tutkimustuloksista ja väliraportteja tekeillä olevista tutkimuksista. Tässä sarjassa julkaistuja monisteita on mahdollista ostaa Taloustieto Oy:stä kopiointi- ja toimituskuluja vastaavaan hintaan.

Papers in this series are reports on preliminary research results and on studies in progress. They are sold by Taloustieto Oy for a nominal fee covering copying and postage costs.